

deputaten

herziening kerkorde

kerkorde in tweede lezing

consideraties vanuit de classes en inbreng van generale deputaatschappen

n.a.v. de kerkorde in eerste lezing;

preadviezen en voorstellen van deputaten t.b.v. de kerkorde in tweede lezing

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Ede 2014

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschap administratieve ondersteuning via: dao@gkv.nl.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

Inleiding

De generale synode Harderwijk 2011-2012 heeft de tekst van de herziene kerkorde in eerste lezing (HKO) vastgesteld (Acta art. 26B-C). Daarbij heeft de synode de kerken verzocht zich op classisniveau te beraden over de tekst van deze herziene kerkorde in eerste lezing en eventueel zwaarwegende consideraties omtrent deze tekst aan de eerstvolgende synode kenbaar te maken. De sluitingstermijn hiervoor was 1 januari 2014.

Consideraties van classes

Deputaten ontvingen consideraties van de volgende classes:

Amersfoort	Leeuwarden
Arnhem	Middelburg
Assen	Midden-Holland
Enschede	Rotterdam
Harderwijk	Utrecht

Deputaten hebben deze consideraties van de classes gerangschikt naar de artikelen van de herziene kerkorde in eerste lezing. Met betrekking tot die artikelen of onderdelen daarvan waaromtrent een consideratie is ingebracht, treft de lezer hierna artikelsgewijs aan:

- 1^e tekst van het artikel(onderdeel) in de herziene kerkorde in eerste lezing (HKO) (rood)
- 2^e ingebrachte consideratie(s) per artikel(onderdeel)
- 3^e preadvies van deputaten
- 4^e voorstel van deputaten (blauw)

Inbreng van generale deputaatschappen

Deputaten hebben zich beraden omtrent de inbreng vanuit de andere generale deputaatschappen. Deputaten hebben voor hen een voorlichtings- en overlegbijeenkomst georganiseerd. Aangezien het niet wenselijk voorkwam dat generale deputaten hun eventuele inbreng zouden moeten leveren onder de paraplu van een of meer classes, is aan de generale deputaten de mogelijkheid geboden van rechtstreekse inbreng, mits het uiteraard ook hier zou gaan om zwaarwegende consideraties. De inbreng van generale deputaten is verwerkt in deze rapportage. Voor een goede oordeelsvorming zijn als bijlagen bij dit rapport opgenomen:

- Bijlage 1 Reactie deputaten liturgie en kerkmuziek
- Bijlage 2 Reactie deputaten diaconale zaken

Eigen inbreng van deputaten HKO

Deputaten hebben op enkele punten ook zelf nog aan te brengen verbeteringen gesignaleerd. Zij ontlenen deze aan de gehouden voorlichtingsbijeenkomsten voor de classes en generale deputaatschappen, de gegeven basiscursus kerkelijke rechtspraak en aan eigen waarnemingen. Ook deze inbreng hebben zij in deze rapportage verwerkt.

Behandeling door de synode

Met betrekking tot de wijze van vaststelling van de herziene kerkorde in tweede lezing heeft de GS Harderwijk besloten (Acta art. 26C besluit 1 sub d) om de daarvoor geldende regels van de GS Zuidhorn 2002-2003 te handhaven, met dien verstande dat:

- “1. de eerstvolgende synode (lees: de GS Ede 2014) de tekst van de herziene kerkorde in tweede, definitieve lezing vaststelt bij meerderheid van stemmen, na beraad over de ingebrachte zwaarwegende consideraties;
2. bij de vaststelling in tweede lezing amendering mogelijk is, met als voorwaarde dat de consideraties daartoe aanleiding geven. Voor het realiseren van een amendement is een gekwalificeerde meerderheid vereist van drievierde van het aantal uitgebrachte stemmen.”

Slot

Deputaten zeggen de classes en in hen de kerken alsmede de generale deputaatschappen dank voor hun inbreng in deze ronde. Deputaten zijn van oordeel dat zinvolle en bruikbare beschouwingen zijn ontvangen, die het eindresultaat slechts kunnen verbeteren.

Hattem, 15 februari 2014

Deputaten herziening kerkorde,

Ds. K. Harmannij

Ds. P. Niemeijer

Mr. dr. P.T. Pel

Mr. J. Storm

Dr. M. te Velde

Br. L.H. Olde (toegevoegd secretaris)

Hoofdstuk A

A1 eenheid van geloof en belijden

A1.1 De Gereformeerde Kerken in Nederland zijn onderling verbonden in eenheid van het christelijk geloof in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift.

Consideratie classis Amersfoort

De classis Amersfoort wijst op een taalkundige moeite door de constructie van een werkwoordsvorm met twee zonder voegwoord naast elkaar geplaatste bepalingen (“verbonden in ..... in ....”). Amersfoort vraagt zich af of de twee zinsdelen nevenschikkend zijn bedoeld dan wel de tweede bepaling ondergeschikt is aan de eerste. Wellicht zijn beide lezingen goed, maar taalkundig is het niet fijn. Amersfoort kiest daarom voor invoeging van het voegwoord ‘en’:
“De Gereformeerde Kerken in Nederland zijn onderling verbonden in eenheid van het christelijk geloof *en* in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift.”

Preadvies deputaten

1. Amersfoort attendeert terecht op de taalkundig lastige constructie van twee bepalingen na elkaar, die beide beginnen met het woordje ‘in’.
2. De door Amersfoort voorgestelde nevenschikking in de redactie is door ons niet helemaal bedoeld. Het gaat niet zozeer om twee parallelle criteria, maar om een karakterisering (verbonden in eenheid van het christelijk geloof) die voortkomt uit een gemeenschappelijke basis (de gehoorzaamheid aan de HS). De kwalificatie van de kerken als een gemeenschap die zich één weet in het geloof, is terug te voeren op een gezamenlijk willen luisteren naar het Evangelie. Daarmee is ook de norm gesteld.
3. Deputaten menen dat het voegwoord ‘en’ het redebeleid van de zin in dit opzicht niet verbetert. Herschikken van de onderdelen van de zin leidt ook niet tot een betere oplossing. Bovendien willen we de opening van de zin – en daarmee van de kerkorde – met (de naam van) de Gereformeerde Kerken in Nederland handhaven.
4. Per saldo komen we er bij uit om vóór het tweede ‘in’ een *komma* te plaatsen, zodat er een verklarende bijzin ontstaat. Dit brengt nog iets beter tot uitdrukking dat het één (de eenheid in geloof) berust op het ander (de gehoorzaamheid aan Gods Woord).

Voorstel deputaten

A1.1 als volgt aanpassen:

A1.1 De Gereformeerde Kerken in Nederland zijn onderling verbonden in eenheid van het christelijk geloof, in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift.

A1 eenheid van geloof en belijden

A1.2 Zij aanvaarden met de oude christelijke kerk de Apostolische Geloofsbelijdenis, de geloofsbelijdenis van Nicea en de geloofsbelijdenis van Athanasius. Met de kerk van de Reformatie aanvaarden zij bovendien de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels als betrouwbare samenvatting van de christelijke leer.

Consideratie classis Enschede

Enschede constateert dat in de HKO zowel sprake is van ‘belijdenis’ als ‘belijdenisgeschriften’ en vindt het voor de consistentie beter om alleen de laatste term te gebruiken. Enschede stelt voor dit in te voegen in A1.2:

“Zij aanvaardden met de oude christelijke kerk de Apostolische Geloofsbelijdenis, de geloofsbelijdenis van Nicea en de geloofsbelijdenis van Athanasius. Met de kerk van de Reformatie aanvaardden zij bovendien de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels, *hierna te noemen de belijdenisgeschriften*, als betrouwbare samenvatting van de christelijke leer.”

Annex zou dan de term ‘belijdenis’ in de kop van B7 en in de tekst van C37.3, E62.4 en E69.1 dienen te worden gewijzigd in ‘belijdenisgeschriften’.

Preadvies deputaten

1. Enschede wijst op zichzelf terecht op het belang van consistentie in de terminologie.
2. Het is echter niet juist dat ‘belijdenis’ en ‘belijdenisgeschriften’ een op een uitwisselbaar zijn. De belijdenisgeschriften vormen de belijdenis van de kerk, zeker, maar zij zijn als documenten niet meer dan een concrete en welomschreven neerslag ervan. We moeten de terminologie hier dus niet helemaal in een keurslijf willen pressen.
3. Waar het gaat om de benoeming van concrete documenten, zoals in A1.2, en om de formele binding daaraan, zoals bij de binding aan de belijdenisgeschriften in de tekst van B7, is het woord ‘belijdenisgeschriften’ de goede aanduiding.
4. In de meeste overige gevallen (inclusief het opschrift van B7) is de term ‘belijdenis’ voldoende als aanduiding van de levende inhoud van het belijden van de kerk. Bovendien is in de kop van B7 de tweeslag ‘Bijbel en belijdenis’ een staande uitdrukking.
5. Aan de voorgestelde toevoeging in A1.2 bestaat dus geen behoefte en deze detoneert ook als definiërende tussenzin in A1.2 en in de verdere HKO.

Voorstel deputaten

A1.2 niet wijzigen.

A5 kerk en overheid

- A5.1 De kerken erkennen de overheid, die in dienst van God haar gezag uitoefent in de burgerlijke samenleving.
- A5.2 Door overleg en correspondentie streven de kerken naar een goede verstandhouding met de overheid, gericht op respect voor ieders eigen positie.
- A5.3 Bij ernstige openbare aantasting van Gods naam of bedreiging van de vrijheid van godsdienst spreken de kerken de overheid daarover aan.

Inbreng deputaten Relatie kerk en overheid

Deze deputaten wijzen er op dat in art. 5 HKO nog een element mist. Er ontbreekt met zoveel woorden een appel op de verantwoordelijkheid van de overheid tegenover de kerk als gemeenschap/instituut/genootschap. Deputaten RKO doen daarom het volgende tekstvoorstel:

- “A5.1 De kerken erkennen de overheid, die in dienst van God haar gezag uitoefent in de burgerlijke samenleving.
- A5.2 Door overleg en correspondentie streven de kerken naar een goede verstandhouding met de overheid, gericht op respect voor ieders eigen positie. *In voorkomende gevallen wijzen de kerken de overheid op haar plicht de vrijheid van openbare eredienst en de vrijheid van godsdienst te beschermen.*
- A5.3 Bij ernstige openbare aantasting van Gods naam [...] spreken de kerken de overheid daarover aan.”

Preadvies deputaten HKO

1. Deputaten achten het voorstel van deputaten RKO een zinvolle toevoeging aan art. 5 HKO. Art. 6 Grondwet en art. 9 Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) erkennen het recht van een ieder op vrijheid van godsdienst, ook in zijn collectieve dimensie voor de kerken. Art. 2:2 Burgerlijk Wetboek (BW) erkent de kerkgenootschappen in hun institutionele vorm.
2. Vanuit statelijkrechtelijke optiek vormt de vrijheid van eredienst een onderdeel van de vrijheid van godsdienst en is de vermelding in nevenschikkende zin niet persé nodig. Vanuit kerkelijke optiek is de expliciete vermelding van de vrijheid van eredienst als kernrecht voor de kerken een goede zaak.
3. De bepaling heeft de strekking dat de kerken bijvoorbeeld opkomen bij de overheid voor het ongestoord kunnen vieren van hun erediensten, de bereikbaarheid van kerkgebouwen (bij evenementen), maar ook voor de vrije ongecensureerde verkondiging van het Woord, de interne kerkelijke autonomie, e.d. De bepaling heeft bovendien de dimensie dat de kerken zo nodig ook bij de overheid opkomen voor het recht op vrijheid van godsdienst dat aan anderen toekomt.
4. Deputaten HKO stellen voor om de bedoelde aanvulling op te nemen in een nieuw afzonderlijk lid 3.

Voorstel deputaten HKO

A5.3 en A5.4 als volgt aanpassen:

- A5.1 De kerken erkennen de overheid, die in dienst van God haar gezag uitoefent in de burgerlijke samenleving.
- A5.2 Door overleg en correspondentie streven de kerken naar een goede verstandhouding met de overheid, gericht op respect voor ieders eigen positie.
- A5.3 *In voorkomende gevallen wijzen de kerken de overheid op haar plicht de vrijheid van openbare eredienst en de vrijheid van godsdienst te beschermen.*
- A5.4 Bij ernstige openbare aantasting van Gods naam [...] spreken de kerken de overheid daarover aan.

Hoofdstuk B

B6 de ambten

Consideratie classis Enschede

De classis Enschede geeft in overweging in de kerkorde een bepaling op te nemen over geheimhouding. Enschede wijst er op dat in de arbeidsvoorwaardenregeling kerkelijke en missionaire werkers daarover een bepaling is opgenomen, maar dat voor het overige, voor zover bekend, niets is geregeld.

Preadvies deputaten

1. In de diverse kerkgemeenschappen wordt met het thema 'vertrouwelijkheid en geheimhouding' in kerkordelijke zin verschillend omgegaan.

De Dordtse Kerkenordening heeft hierover nooit een bepaling gekend.

De PKN kent Ordinantie 4.2, die luidt:

- “1. Zij die een ambt dragen, zij die een dienst of functie vervullen en zij die vanwege gemeente of kerk een taak vervullen, zijn geheimhouding verplicht ten aanzien van alle zaken die hun in hun uitoefening van hun ambt, dienst, functie of taak ter kennis komen en een vertrouwelijk karakter dragen.
2. Deze geheimhoudingsplicht blijft bestaan nadat hun ambt, dienst, functie of taak is beëindigd.”

De CGK kent een geheimhoudingsregeling voor predikanten via de *Gedragscode voor predikanten* (Bijlage 43 bij de Kerkorde CGK (editie 2011)). Bovendien voorzien de bevestigingsformulieren zowel voor ouderlingen en diakenen als voor predikanten hier in de volgende vraag: “Beloofd gij uit liefde tot Christus en Zijn gemeente uw ambt getrouw te bedienen en de vereiste geheimhouding te betrachten ten aanzien van wat bij de uitoefening van uw ambt vertrouwelijk te uwer kennis wordt gebracht?”

Ook in de *Gedragscode voor ambtsdragers en kerkelijk werkers in de NGK* is een bepaling over geheimhouding en vertrouwelijkheid opgenomen.

2. De ambtelijke geheimhouding is tot dusver in onze kerken inderdaad niet officieel kerkelijk geregeld: niet in de kerkorde, niet in het Bevestigingsformulier, niet in het Ondertekeningsformulier. Wel is er in november 2010 door de Vereniging van predikanten een *Beroepscode voor predikanten* aangenomen, die verwant is aan de Gedragscode bij de CGK. Art. III-8 van de Beroepscode kent de volgende regeling voor geheimhouding:

“8. Een predikant zwijgt over wat hem in vertrouwen gezegd is.

- a. Wanneer hij de gewoonte heeft zaken uit zijn ambtsdienst te delen met zijn echtgenote, moeten gemeenteleden daarmee op de hoogte zijn.
- b. Zonder toestemming van betrokkenen mag hij vertrouwelijke informatie ook later niet openbaar maken (memoires).
- c. Hij draagt er zorg voor dat ook via zijn archief zulke informatie niet bij derden komt.
- d. Ook niet-vertrouwelijke informatie mag een predikant niet zomaar doorgeven, tenzij dit een opbouwend doel dient.
- e. Wanneer op bijbelse of kerkordelijke gronden de zorg voor iemand gedeeld moet worden met een of meer andere ambtsdragers of met gemeenteleden, mag vertrouwelijke informatie worden doorgegeven. Betrokkene moet daarvan vooraf in kennis gesteld worden, en de gemeente moet met dit recht bekend kunnen zijn. Ook bij niet-vertrouwelijke informatie moet de predikant zo mogelijk aan betrokkene melden wat hij wil doorgeven (bijvoorbeeld aan een opvolger). Hierbij moet hij terughoudend handelen; in twijfelgevallen moet hij advies vragen aan een onafhankelijke raadgever (bijvoorbeeld een collega).
- f. In het kader van advisering, intervisie of supervisie mag een predikant vertrouwelijke informatie geanonimiseerd delen met derden, mits dezen evenals hij een geheimhoudingsplicht hebben.
- g. Alleen in uitzonderlijke gevallen geldt de zwijgplicht niet en kan er zelfs sprake zijn van meldingsplicht. Daarbij betreft het bijvoorbeeld situaties waarin het zwijgen gewetensnood met zich meebrengt of ernstige schade toebrengt aan een ander, terwijl alleen het doorbreken van dit zwijgen de schade zou kunnen wegnemen, verminderen of voorkomen.
- h. Bij doorbreking van de zwijgplicht moet ernaar gestreefd worden dat dit plaatsvindt met medeweten van de betrokkene, en met zoveel mogelijk terughoudendheid.”

3. Op de GS Harderwijk 2011-2012 is gesproken over de status van deze Beroepscode. Toenmalige deputaten Dienst en Recht stelden voor naar de Beroepscode te verwijzen in de nieuwe kerkorde, in die zin dat de predikant zich in de uitoefening van zijn werk zal houden aan de Beroepscode voor predikanten. De synode heeft dit niet aanvaard, maar besloten “met waardering kennis te nemen van het formuleren en vaststellen door de Predikantenvereniging van de beroepscode voor predikanten” (Acta art. 31-besluit 2).
4. De model-Arbeidsvoorwaardenregeling Kerkelijk Werkers van het SKW (versie 2014) kent een algemene formulering van de geheimhoudingsplicht, die veel in het reguliere arbeidsrecht wordt aangetroffen:

“De werknemer is verplicht tot geheimhouding van hetgeen hem uit hoofde van zijn functie ter kennis is gekomen, voor zover die verplichting uit de aard der zaak volgt of hem uitdrukkelijk is opgelegd. Deze verplichting geldt ook na beëindiging van het dienstverband.”
5. Deputaten onderkennen dat er wel een kerkelijke verantwoordelijkheid ligt om de vertrouwelijkheid en geheimhouding t.a.v. zaken in de kerken die daarom vragen, goed te regelen. Tegelijk is het een complexe materie.

Er is een veelheid aan *personen* bij betrokken: niet alleen predikanten, maar ook ouderlingen en diakenen; niet alleen ambtsdragers, maar ook kerkelijk werkers en andere functionarissen in de kerk (denk aan zusterhulp, bezoekbroeders, scriba's, DAO's, deputaten, etc.). En natuurlijk vaak en in de eerste plaats gemeenteleden zelf!

De *pastorale basisverhouding* tussen een gemeentelid en ambtsdrager kan in geding zijn: de openheid van de pastorant, het vertrouwen dat in een ambtsdrager kan worden gesteld, het zorgvuldig omgaan met elkaar in de zin van het 9^e gebod.

Het gaat ook niet alleen om personen, maar ook om de *kerkelijke vergaderingen* als zodanig. Vertrouwelijkheid en geheimhouding heeft dus ook te maken met het thema *besluitvorming*, dat in F71 van de nieuwe kerkorde aan de orde is.

Bovendien is er een *veelheid aan casusposities* denkbaar, tussen individuele gemeenteleden en ambtsdragers/andere kerkelijke functionarissen, maar ook tussen ambtsdragers onderling, tussen ambtsdrager en kerkenraad, tussen kerkenraad en gemeente, etc.

Het onderwerp heeft uiteraard ook alles te maken met *communicatie*: wat is de grens tussen geheimhouding en doofpotcultuur?

En dan hebben we het nog niet gehad over het al dan niet bestaan van een *verschoningsrecht* in hetzij kerkelijk-rechtelijke hetzij statelijk-rechtelijke procedures.

We verwijzen hier o.a. naar K. Harmannij, *Ambtsgeheim* (Dienst 1998, nr. 6); A. Kramer, *Het ambtsgeheim binnen de kerkenraad* (2009); D.H.J. Steenks, *Tussen ons gezegd en gezwegen. Over het ambtsgeheim van predikanten* (scriptie 1999) en A.L. Veerman, *Geheimhouding: dienst aan de ander* (Confessioneel).
6. Het mag duidelijk zijn dat we dit niet ‘even’ allemaal via de kerkorde regelen. Deputaten hebben zich afgevraagd of hier nog een taak ligt in deze late ronde van consideraties over de HKO in eerste lezing. Toch is dit wel de kans om een ‘kapstok’ in de kerkorde op te nemen, waar nadere regelingen omtrent vertrouwelijkheid en geheimhouding aan kunnen worden opgehangen.
7. Vanwege de zojuist beschreven breedte van de thematiek komt het minder juist voor de geheimhouding alleen aan de ambtsdragers te koppelen, ook al hebben we het in ons spraakgebruik vaak wel snel over het ‘ambtsgeheim’. Het is ook niet een zaak die specifiek aan de kerkelijke tucht is gekoppeld; ook zonder toepassing van kerkelijke tucht zijn er allerlei pastorale of diaconale situaties aan de orde waar vertrouwelijkheid en geheimhouding een belangrijke rol speelt. Deputaten menen verder dat het thema het meest kerkordelijke aandacht verdient in de context van de plaatselijke gemeente. Meerdere vergaderingen en hun deputaten kunnen zo nodig respectievelijk desgewenst hun eigen voorzieningen treffen.

8. Dit brengt ons er toe een extra bepaling op te nemen in hoofdstuk C, waar het op zorgvuldige wijze omgaan met vertrouwelijke kennis goed past in C49 over het onderlinge samenleven in de gemeente. In de formulering ontlenen we veel aan de bovengenoemde Ordinantie van de PKN.

Voorstel deputaten

Aan C49 een nieuw lid C49.3 toevoegen, onder vernummering van het huidige C49.3 en C49.4 tot C49.4 en C49.5:

- C49.1 De gemeenteleden zien als leden van het lichaam van Christus in liefde naar elkaar om en dienen elkaars heil en welzijn in woord en daad.
- C49.2 De ambtsdragers en gemeenteleden dragen ieder voor hun deel bij aan de pastorale en diaconale zorg in de gemeente.
- C49.3 *De ambtsdragers en overige werkers in de kerk nemen de vereiste geheimhouding in acht ten aanzien van de zaken die hun in de uitoefening van hun ambt, dienst, functie of taak ter kennis komen en die een vertrouwelijk karakter dragen.*
- C49.4 De kerken treffen voorzieningen voor pastoraat in bijzondere situaties, zoals voor mensen met een bijzondere beperking en leden die voor enige tijd in het buitenland verblijven.
- C49.5 De kerk is met Woord en gebed rond het sterven van een gemeentelid aanwezig.

B8 regeling van predikantszaken

B17 arbeidsongeschiktheid

B26 aftreden van ouderlingen en diakenen

Consideratie classis Amersfoort

De classis Amersfoort geeft als taalkundige opmerking uit haar midden door dat in het geheel van het taalbeeld van de HKO de term 'ambtsdienst' een ouderwetse en kerktalige en ook nog eens pleonastische uitdrukking is. In de genoemde artikelen kan het zonder bezwaar worden vervangen door 'dienst'.

Preadvies deputaten

1. Over de begrippen 'ambt', 'dienst', 'ambtsdienst', 'ambtsbediening' of 'bediening', e.d. is in de literatuur veel geschreven. Alle ambtswerk is dienst en in die zin kun je een pleidooi voeren om 'ambt' te vervangen door 'dienst' (vgl. Brienens, *Van ambt naar dienst*).
2. In de HKO is terminologisch gekozen voor handhaving van het begrip 'ambt' en 'ambten' als het over de drie ambten gaat van predikant, ouderling en diaken. Daarnaast zijn er de overige diensten in de gemeente, zoals van kerkelijk werkers (B31), maar ook van allerlei commissies, etc.
3. Intussen doet dat er niets aan af dat ook de ambtsdragers hun 'ambtsdienst' verrichten. Soortgelijk wordt van de kerkelijk werkers gezegd dat zij hun 'dienstwerk' verrichten (B31.1). Ook dat kun je een pleonasme vinden.
4. Ons inziens is het gebruik van 'ambtsdienst' in genoemde bepalingen wel functioneel, omdat het telkens gaat over de dienst die de predikant dan wel de ouderling of diaken vervult in het kader van zijn ambt.

Voorstel deputaten

Het woord 'ambtsdienst' in de artikelen B8, B17.2 en B26.1 niet wijzigen.

B12 roeping van de predikant
B25 roeping van ouderlingen en diakenen

Inbreng deputaten Liturgie en kerkmuziek

Deputaten Liturgie en kerkmuziek maken bezwaar tegen de term 'bevestiging' in het kader van de roeping van predikanten en van ouderlingen en diakenen. Zij stellen voor de bevestiging van ambtsdragers te benoemen als 'installatie' (zie ook Bijlage 1).

Preadvies deputaten HKO

1. Over deze zaak is expliciet gesproken in het voortraject van de Werkorde. Zie de toelichting van deputaten HKO in WO 3 – aantek. 12 bij toen B9, dat is nu B12 HKO. Deputaten L&K wijzen hier zelf ook op. Deputaten HKO zien in 'installatie' nog steeds geen volwaardig equivalent van 'bevestiging' in B12.6 en B25.8.
2. Bij de bevestiging staat in onze optiek niet in de eerste plaats de 'installatieplechtigheid' als zodanig centraal, waar deputaten L&K het accent op leggen, maar gaat het om méér, zoals in de vier vragen van het bevestigingsformulier expliciet tot uitdrukking komt. Ook de voorstelling dat er bij de bevestiging niet iets te 'bevestigen' valt en dat daarom de term dient te verdwijnen, volgen deputaten niet. Na de beroeping door de kerkenraad, de aanneming door de predikant, de instemming van de gemeente en de goedkeuring van de classis, heeft de bevestiging nog een eigen intrinsieke waarde, die meer is dan een kleurrijke inauguratie. Dit geldt mutatis mutandis ook bij ouderlingen en diakenen.
3. Volgens deputaten L&K wordt er "in de ceremonie niet iets 'bevestigd', maar iets 'afgerond'; vóór de 'bevestiging' is er niets wat te bevestigen valt." Afgezien van de vraag of we hier niet wat te veel in een woorden-spel geraken, benadrukken deputaten dat de bevestiging een *publieke aanvaarding* is van het reeds *aangenomen* beroep, onder aflegging van geloften, onder beding van de zegen van de Here en met opdrachten aan de ambtsdrager en de gemeente. Met andere woorden: er zijn meerdere elementen in het geding, die gezamenlijk niet worden gedekt door de term 'installatie'. 'Bevestiging' mag dan een zeker kerkelijk jargon zijn, waar je taalkundig wat van kunt vinden, maar 'installatie' zien deputaten als een verslechtering. Woorden krijgen hun betekenis mede door het gebruik; in het geval van 'bevestiging' is dat ook zo.
4. De GS Harderwijk heeft geen reden gezien om in de HKO te kiezen voor de term 'installatie'. Ook bij de definitieve vaststelling van de liturgische formulieren voor de bevestiging van ambtsdragers is de aanduiding 'installatie' aan de orde geweest. Ook toen koos de GS Harderwijk bewust en in afwijking van een voorstel van deputaten erediens voor de term 'bevestiging'.
5. De kerken hebben tot dusver de aanduiding 'installatie' niet omarmd als overtuigend alternatief voor 'bevestiging'. De term lijkt ook niet uit een brede plaatselijke praktijk op te komen. Wat deputaten Liturgie en kerkmuziek als verbetering beschouwen is dus niet zo significant dat op basis daarvan de gekozen terminologie zou moeten worden aangepast.

Voorstel deputaten HKO

'Bevestiging' in de artikelen B12 en B25 niet wijzigen in 'installatie'.

B16 levensonderhoud

B16.2 De kerkelijke zorgplicht strekt zich mede uit tot het gezin van de predikant en, in geval van diens overlijden, zijn weduwe en zijn minderjarige kinderen.

Consideratie classis Rotterdam

De classis Rotterdam merkt op dat de HKO spreekt over 'minderjarige kinderen', terwijl in het reglement van VSE het begrip 'wees' ruimer is omschreven. De classis is van oordeel dat de tekst in beide documenten dezelfde dekking moet hebben, waarbij de ruimere omschrijving van VSE de voorkeur verdient.

Preadvies deputaten

1. De voorgeschiedenis van de HKO via de Werkordes vertoont een terminologisch afwisselend beeld:
  - in WO-1 was sprake van 'zijn weduwe en door haar verzorgde minderjarige kinderen';
  - WO-2 heeft: 'zijn weduwe en door haar verzorgde kinderen';
  - WO-3 en HKO wijzigen na reacties uit de kerken tot: 'zijn weduwe en zijn minderjarige kinderen'.
2. Art. 2 Uitkeringsreglement van VSE betreft de term 'wees' behalve op minderjarigen ook op meerderjarigen tot en met 26 jaar voor wie aanspraak gemaakt kan worden op studiefinanciering en kinderbijslag.
3. Het is duidelijk dat de zorgplicht van de kerk zich niet uitstrekt tot kinderen van de predikant en/of zijn vrouw die op eigen financiële benen (kunnen) staan. Het gaat om kinderen die na het overlijden van de predikant nog niet zelf in hun levensonderhoud kunnen voorzien en daarvoor nog op het inkomen van de predikant zouden zijn aangewezen.
4. Daarmee wordt overgestapt van een leeftijdscriterium naar een afhankelijkheidscriterium.
5. Voor de redactie van B16.2 is een korte, wat meer impliciete formulering mogelijk, waarbij we ons beperken tot de aanduiding 'gezin' of een wat langere expliciete omschrijving. Beide varianten worden hieronder weergegeven.

Voorstel deputaten

B16.2 aanpassen als volgt:

B16.2 De kerkelijke zorgplicht strekt zich mede uit tot het gezin van de predikant, *ook in geval van diens overlijden.*

of

B16.2 De kerkelijke zorgplicht strekt zich mede uit tot het gezin van de predikant en, in geval van diens overlijden, zijn weduwe en *de kinderen die op de financiële zorg van de predikant zouden zijn aangewezen.*

B18 op non-actief stelling predikant

B18 Bij dringende noodzaak kan de kerkenraad bij wijze van tijdelijke ordemaatregel overgaan tot gehele of gedeeltelijke op non-actief stelling van de predikant.

B21 schorsing en afzetting predikant

- B21.1** Een predikant die een openbare of in ander opzicht ernstige zonde begaat, zijn ambt niet trouw bedient, in strijd handelt met het bindingsformulier dan wel het ambtelijk vermaan hardnekkig verwerpt, wordt door de kerkenraad geschorst.
- B21.2** Het besluit tot schorsing behoeft vooraf de instemming van de kerkenraad van de naburige kerk.
- B21.3** De kerkenraad beslist of na de schorsing afzetting van de predikant moet volgen. Dit besluit behoeft vooraf de goedkeuring van de classis.

Consideratie classis Middelburg

De classis Middelburg wijst erop dat bij op non-actief stelling geen sprake is van goedkeuring vanuit het kerkverband (B18), terwijl dat bij ouderlingen en diakenen wel vereist is (B27).

Verder geldt er bij de predikant geen maximumtermijn voor schorsing (B21), terwijl dat bij ouderlingen en diakenen wel het geval is (B28).

De classis acht het raadzaam om predikanten op deze punten dezelfde rechtsbescherming te bieden als ouderlingen en diakenen.

Preadvies deputaten

1. De classis signaleert terecht de genoemde verschillen. Die zijn deels terug te voeren op de ontstaansgeschiedenis en deels op de voor de predikanten bestemde generale regeling predikantszaken (GRP). Beide aspecten lichten we toe.
2. *Op non-actief stelling*: in WO-3 stond noch bij de predikant in B18 noch bij de ouderlingen en diakenen in toen B26 een goedkeuringseis van het kerkverband. Deputaten vonden dit bij op non-actief stelling in beide gevallen ook niet nodig. Zie WO-3 - aantek. 4 bij B18. Ter synode Harderwijk werd dit toch wel wenselijk geacht. De GS Zuidhorn 2002-2003 heeft destijds t.a.v. predikanten ook al een besluit van die strekking genomen (Acta art. 29 besluit 4 sub f): bij instemming van de predikant met een op non-actief stelling is instemming van de naburige kerkenraad niet nodig; bij verschil van mening of conflict is dat wel vereist.
Daarop is de tweesprong in de tekst van de HKO ontstaan: deputaten hebben voor de predikant verwezen naar de nog komende GRP. Voor de ouderlingen/diakenen is die er niet, zodat ter synode de goedkeuringseis van de naburige kerkenraad is toegevoegd aan de HKO in B27.
3. Voor de *schorsing* geldt iets soortgelijks: in WO-3 stond in toen B27.3 voor ouderlingen en diakenen een schorsingstermijn van drie maanden. Hiervan is ter synode Harderwijk vier maanden gemaakt. Voor de predikant staat geen termijn in het parallelle B21 van de HKO, omdat dit in de GRP zou komen. Zie WO-3 – aantek. 4 bij B21.
4. Zodoende is in de tekst van de HKO sprake van de gesignaleerde discrepantie. De vraag is wat in dezen de gewenste oplossing is. Alles afwegende komen deputaten tot het oordeel dat het toch het beste lijkt om alsnog het optische verschil in de HKO weg te nemen. Dat leidt tot de toevoeging aan B18 van de eis van instemming door de naburige kerkenraad en tot de toevoeging aan B21 van een schorsingstermijn bij predikanten van ten hoogste vier maanden. Deputaten hebben dit opgenomen in een nieuw lid B21.3.
5. Terminologisch verdient het de voorkeur om te spreken van ‘instemming’ van de naburige kerkenraad in zowel B18 als B27 en niet van ‘goedkeuring’. Dit betekent dus ook een correctie van B27. In de HKO is ‘goedkeuring’ telkens verbonden aan de classis als meerdere vergadering en ‘instemming’ aan de naburige kerkenraad. Vgl. B21.2 en B28.2.
6. T.a.v. de op te nemen schorsingstermijn in B21.3 hebben deputaten zich nog afgevraagd of een termijn van ten hoogste vier maanden in geval van schorsing van een predikant volstaat. Zij menen dat dit voldoende moet zijn. Schorsing is, zoals steeds is benadrukt, een tijdelijke regeling. Tegenover het belang van een zorgvuldige besluitvorming staat het belang van voortvarendheid en besluitvaardigheid.

Voorstel deputaten

Art. B18 wijzigen als volgt:

B18 op non-actief stelling predikant

B18 Bij dringende noodzaak kan de kerkenraad bij wijze van tijdelijke ordemaatregel overgaan tot gehele of gedeeltelijke op non-actief stelling van de predikant. *Dit besluit behoeft de instemming van de kerkenraad van de naburige kerk.*

Art. B21 wijzigen als volgt:

B21 schorsing en afzetting predikant

B21.1 ...

B21.2 ...

B21.3 *Een schorsing geldt voor ten hoogste een periode van vier maanden.*

B21.4 De kerkenraad beslist of na de schorsing afzetting van de predikant moet volgen. Dit besluit behoeft vooraf de goedkeuring van de classis.

Art. B27 wijzigen als volgt:

B27 op non-actief stelling ouderlingen en diakenen

B27 Bij dringende noodzaak kan de kerkenraad bij wijze van tijdelijke ordemaatregel overgaan tot gehele of gedeeltelijke op non-actief stelling van een ouderling of diaken. Dit besluit behoeft de *instemming* van de kerkenraad van de naburige kerk.

B21 schorsing en afzetting predikant

B21.1 Een predikant die een openbare of in ander opzicht ernstige zonde begaat, zijn ambt niet trouw bedient, in strijd handelt met het bindingsformulier dan wel het ambtelijk vermaan hardnekkig verwerpt, wordt door de kerkenraad geschorst.

B28 schorsing en afzetting ouderlingen en diakenen

B28.1 Een ouderling of diaken die een openbare of in ander opzicht ernstige zonde begaat, zijn ambt niet trouw bedient, in strijd handelt met het bindingsformulier dan wel de kerkelijke vermaning hardnekkig verwerpt, wordt door de kerkenraad geschorst.

Consideratie classis Midden-Holland

De classis Midden-Holland wijst erop dat in B21.1 en B28.1 HKO als een van de gronden voor schorsing/afzetting van een ambtsdrager wordt genoemd dat hij 'zijn ambt niet trouw bedient'. De classis acht dit te ruim en opening biedend aan de mogelijkheid om een gebrek aan gaven of om tekortkomingen die tot dusver niet als censurabel zijn aangemerkt, aan te grijpen voor een schorsing of afzetting terwijl toerusting, permanente educatie, super- en intervisie, mediation etc. in dergelijke situaties bruikbare instrumenten zijn. Met verwijzing naar art. 80 KO-oud en de verklaringen van Joh. Jansen en K. Harmannij wordt voorgesteld om de frase 'zijn ambt niet trouw bedient' te vervangen door 'zijn ambt op een onwettige manier uitoefent of verlaat'.

Preadvies deputaten

1. Vanouds is onderscheid gemaakt tussen zonden en tekortkomingen die wel en die geen reden tot schorsing en afzetting vormen. In de HKO is er voor gekozen om geen 'zondencatalogus' als in art. 80 KO-oud op te nemen, maar een aantal categorieën te benoemen:
  - het begaan van een openbare of ernstige zonde;
  - ambtsverwaarlozing;
  - handelen in strijd met het bindingsformulier;
  - hardnekkige verwerping van kerkelijke vermaning.
2. Hoewel een lichtvaardig gebruik van schorsing en afzetting niet in de rede ligt, is er een zeker risico in de door de classis Midden-Holland gesignaleerde zin. De door Midden-Holland voorgestelde formulering achten deputaten ongewenst: 'onwettig' heeft in het actuele spraakgebruik niet meer de betekenis die er hier aan wordt toegekend; het 'verlaten' van de ambtsdienst is eveneens verouderd jargon en wordt niet meer zo gebruikt. Deputaten stellen voor om daarom te spreken van "zijn ambt verwaarlozen of misbruiken".

Voorstel deputaten

B21.1 en B28.1 wijzigen als volgt:

B21 schorsing en afzetting predikant

B21.1 Een predikant die een openbare of in ander opzicht ernstige zonde begaat, *zijn ambt verwaarloost of misbruikt*, in strijd handelt met het bindingsformulier dan wel het ambtelijk vermaan hardnekkig verwerpt, wordt door de kerkenraad geschorst.

B28 schorsing en afzetting ouderlingen en diakenen

B28.1 Een ouderling of diaken die een openbare of in ander opzicht ernstige zonde begaat, *zijn ambt verwaarloost of misbruikt*, in strijd handelt met het bindingsformulier dan wel de kerkelijke vermaning hardnekkig verwerpt, wordt door de kerkenraad geschorst.

B23 taak van de ouderlingen (pastoraat)

- B23.1 De ouderlingen geven met de predikant leiding en herderlijke zorg aan de gemeente. Samen oefenen zij over de gemeente de kerkelijke tucht.
- B23.2 Als opzieners waken zij over het geestelijk leven van de gemeenteleden en bezoeken hen zo vaak als nodig is, tenminste eenmaal per jaar.
- B23.3 De ouderlingen en de predikant zien er samen op toe dat elke ambtsdrager zijn dienst trouw vervult.
- B23.4 Op verzoek van de kerkenraad kunnen gemeenteleden de ouderlingen assisteren in de pastorale zorg.
- B23.5 De kerkenraad kan onderscheid aanbrenge bij de verdeling van taken onder de ouderlingen.

Consideraties Enschede, Utrecht, Rotterdam en Assen

Dit artikel heeft bij meerdere classes tot reacties geleid.

De classis Enschede meent dat B23.2 tot problemen leidt in kerken waar vacatures niet kunnen worden vervuld. Zij stelt voor dat de ouderlingen “er zorg voor dragen dat de gemeenteleden zo vaak als nodig bezocht worden, tenminste eenmaal per jaar.” De feitelijke bezoeken kunnen dan gebracht worden door gemeenteleden die de ouderlingen daarin bijstaan. Hiermee wordt, aldus de classis, een compromis beoogd voor het gesignaleerde probleem.

De classis Utrecht wijst erop dat in haar ressort een aantal gemeenten een structuur van kringen kent waarvan de leden naar elkaar omzien, en dat er gemeenten zijn waarin broeders en zusters in het pastoraat functioneren en assisteren dan wel bestuurlijke taken vervullen.

De classis Rotterdam ziet pastoraat en diaconaat als activiteiten van de gemeente. Pastoraat is daarom niet karakteristiek (onderscheidend) voor de ambtsdragers. De primair taak van de ouderlingen is geestelijk leiding te geven. De verhouding kan zo worden omschreven dat de gemeenteleden eerstverantwoordelijk zijn voor het pastoraat en de ouderlingen eindverantwoordelijk. De classis stelt voor om B23 daarom aan te passen als volgt:

- “B23.1 De ouderlingen geven met de predikant *leiding aan de gemeente en zijn eindverantwoordelijk voor de herderlijke zorg aan de gemeente*. Samen oefenen zij over de gemeente de kerkelijke tucht.
- B23.2 Als opzieners waken zij over het geestelijk leven van de gemeenteleden en bezoeken hen zo vaak als nodig is. [...]
- B23.3 De ouderlingen en de predikant zien er samen op toe dat elke ambtsdrager zijn dienst trouw vervult.
- B23.4 Op verzoek van de kerkenraad kunnen gemeenteleden *specifieke pastorale taken verrichten*.
- B23.5 De kerkenraad kan onderscheid aanbrenge bij de verdeling van taken onder de ouderlingen.”

De classis Assen heeft moeite met de concretisering van “tenminste eenmaal per jaar” in B23.2. Daarvoor is geen verplichting van Godswege. Gemeenten die dat willen kunnen zelf een minimumnorm van ‘eenmaal per jaar’ in de plaatselijke regeling vast leggen. Assen merkt op dat er volgens B23.5 ouderlingen kunnen zijn die helemaal geen bezoek brengen. Soms is het ook beter dat een ander het doet. Belangrijk is het dat de eindverantwoordelijkheid vast ligt. Vandaar het voorstel van Assen:

“B23.2 Als opziemers waken zij over het geestelijk leven van de gemeenteleden en leggen in de plaatselijke regeling vast hoe zij hun verantwoordelijkheid vorm geven.”

Preadvies deputaten

1. Artikel B23 (in de Werkordes was dit B5) blijft de gemoederen bezig houden. Dat is ook begrijpelijk, omdat hier een aantal kernzaken aan de orde zijn rond de leiding en pastorale zorg in de gemeente. Deputaten onderkennen heel goed dat de praktijk op dit punt van plaats tot plaats kan verschillen. Waar het aan goede geestelijke leiding ontbreekt, of het nu is door gebrek aan menskracht of geestkracht of daadkracht of hoe dan ook, zoeken gemeenteleden andere wegen of concepten voor gemeenteopbouw. En ook los van deze negatieve connotatie (‘uit de nood geboren’) zoekt een levende gemeente in positieve zin (‘wedergeboren’) telkens weer naar nieuwe vormen om samen Christus te volgen en te dienen.
2. Deputaten hebben dan ook steeds voor ogen dat het niet hun taak is een eenduidig bijbels-exclusief gemeentemodel te beschrijven of te ontwikkelen. Sterker: de Bijbel biedt zelf ook geen uniforme blauwdruk. Uitdrukkelijk willen deputaten verklaren dat wat hen betreft de tekst van de nieuwe kerkorde geen verbod betekent op voortgaande kerkelijke bezinning op de verschillende taken, posities en verantwoordelijkheden in de kerk.
3. Tegelijk zijn er wel een aantal vuistregels die deputaten blijven in acht nemen:
  - De onderlinge stimulering en bemoediging kan het ambtelijk pastoraat niet vervangen. De term ‘pastoraat’ verwijst per definitie naar een relatie tussen herder en schapen. Die aanduiding past niet naadloos op de onderlinge omgang tussen broeders en zusters en kan er ook niet volledig door worden vervangen.
  - In de bijbelse aanduidingen herder en opziener valt bovendien niet alleen een leidende en toerustende klank te beluisteren, maar wel degelijk – en sterker dan de classis Rotterdam lijkt te doen – ook een pastorale klank (vgl. bijv. Hand. 20:28; Heb. 13:17; 1 Petr. 5:1-4).
  - Vanuit deze noties hebben gemeenteleden recht op daadwerkelijk pastoraal bezoek, gevraagd of ongevraagd, van iemand die daartoe roeping en opdracht van Godswege heeft gekregen om met het evangelie van Christus achter de voordeur te komen.
4. Natuurlijk is er geen bijbels gebod voor een huisbezoek ‘tenminste eenmaal per jaar’. Die benadering van de zaak is echter ook uiterst onvruchtbaar. De vraag is of we de pastorale zorg zo concreet willen houden dat ouderlingen er naar streven daadwerkelijk eens per jaar de gemeenteleden te bezoeken of dat dat te veel is gevraagd. Wij kiezen er met overtuiging voor dat ideaal te blijven stellen (B23.2) en tegelijk de zaak zo te flexibiliseren dat er ook ouderlingen met speciale taken kunnen worden belast (B23.5), zodat niet iedereen alles hoeft te doen.
5. De HKO kent naast hoofdstuk B over de ambten ook hoofdstuk C over de gemeente! Als de classis Rotterdam de ‘pastorale’ taak van de gemeenteleden naar elkaar in de nieuwe kerkorde mist, dan ziet zij voorbij aan bijvoorbeeld C49.1 en C49.2: “De gemeenteleden zien als leden van het lichaam van Christus in liefde naar elkaar om en dienen elkaars heil en welzijn in woord en daad.” en: “De ambtsdragers en gemeenteleden dragen ieder voor hun deel bij aan de pastorale en diaconale zorg in de gemeente.”
6. Verder bevestigt B23.4 dat gemeenteleden op verzoek van de kerkenraad de ouderlingen kunnen assisteren in de pastorale zorg. B23.5 kent de zojuist genoemde mogelijkheid dat de kerkenraad onderscheid aanbrengt bij de verdeling van taken onder de ambtsdragers. B31 biedt de basis voor kerkelijk werkers, die de gemeente dienen op een bepaald terrein

zonder ambtelijke status. Het zijn bepalingen die praktijkontwikkelingen faciliteren en wellicht ook stimuleren.

7. Deputaten zijn van oordeel dat de HKO recht doet aan wat in de Gereformeerde Kerken vanuit een bijbelse ondergrond is gegroeid aan ambtelijke structuren en tegelijk ruimte biedt voor de inschakeling van gemeenteleden, kringen en bijzondere helpers.

Voorstel deputaten

Geen wijzigingen aanbrengen in B23.

B23 taak van de ouderlingen (censura morum)

B23.3 De ouderlingen en de predikant zien er samen op toe dat elke ambtsdrager zijn dienst trouw vervult.

Consideratie classis Amersfoort

Amersfoort stelt dat in de HKO de onderlinge censuur van de ambtsdragers naar art. 81 KO is verdwenen en pleit ervoor die terug te brengen door in B23.3 de diakenen toe te voegen.

Preadvies deputaten

1. Het toevoegen van de diakenen in een artikel over de taak van de ouderlingen is niet gewenst en zaait verwarring over ieders eigen positie.
2. Het toezicht op de ambtelijke dienst is bovendien in de HKO uitdrukkelijk geregeld. Volgens B23.3 is dit de verantwoordelijkheid van de kerkenraad (= ouderlingen met predikant volgens B29.1). Daarnaast wordt het belang van samenwerking en overleg uitdrukkelijk gestipuleerd: zie B6.4; B29.3. Elke kerk kan vanuit en met inachtneming van deze uitgangspunten in haar plaatselijke regeling deze zaak nader vormgeven.

Voorstel deputaten

Geen wijzigingen aanbrengen in B23.3.

B25 roeping van ouderlingen en diakenen B29 kerkenraad en diaconie

Consideratie classis Leeuwarden

Inbreng deputaten diaconale zaken

Tegen de afgenomen bestuurlijke betrokkenheid van de diakenen in de HKO worden de volgende bezwaren ingebracht door deputaten diaconale zaken (GDD; zie ook Bijlage 2) en door de classis Leeuwarden (cl-L):

1. Diakenen zijn in de nieuwe kerkorde niet in het kerkverband vertegenwoordigd (GDD). Het is wenselijk ze daarin een eigen plaats te geven.
2. Zelfs waar het hun eigen plek en werk aangaat (talstelling, op non-actiefstelling, verantwoordelijkheid voor gezamenlijk ambtswerk en materieel beleid van de kerk) raken diakenen buiten spel (GDD).
3. De indruk bestaat dat voor de nieuwe praktijk is gekozen om de weg vrij te maken voor het toelaten van vrouwen in het diakenambt (GDD).
4. In de huidige situatie maken diakenen deel uit van besturende colleges en dragen ze mede verantwoordelijkheid voor het algemeen beleid (cl-L).

5. In kerken met een gering aantal ambtsdragers mag de werkwijze van het huidige art. 37 KO niet meer worden toegepast (cl-L).
6. Afvaardiging van een diaken naar de classis is volgens de uitleg van deputaten niet langer mogelijk (cl-L).
7. De voorgestelde praktijk vertoont spanning met art. 30 NGB (GDD).
8. Het gekozen model spoort niet met wat in de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde kerken gebruik is (GDD).
9. In de huidige situatie kunnen CGKV-gemeenten kiezen volgens welke kerkorde zij de plaatselijke kerk willen besturen. Ook hier ontstaat frictie met de nieuwe kerkorde (cl-L).
10. In het nu gekozen model wordt uiteen getrokken wat bij elkaar hoort: ouderlingen en diakenen bouwen samen aan het geestelijke huis van de kerk (cl-L).

Preadvies deputaten

1. De zaak van 'de diakenen en de kerkenraad' was een van de grote items in de aanloop naar de nieuwe kerkorde. Bij de aanvang van het proces (2002-2005) was de gedachte dat de diakenen bij de kerkenraad zouden komen. In de loop van de tijd is dit omgeslagen. Er werd gekozen voor het accentueren van de eigen taak en eigenstandige positie van de ambten. Uit bestuurlijk oogpunt dient helder te zijn welke instantie verantwoordelijkheid draagt voor wat, en wie bevoegd is rechtsgeldige besluiten te nemen. De noodzaak van overleg en afstemming tussen de ambten is evident. Daarvoor moet een kader geschapen worden.
2. Deze lijn is vervolgens aan de kerken gecommuniceerd via Werkorde 1, 2 en 3 plus de daarbij gevoegde Memories van Toelichting, die op vele plaatsen de keus van deputaten verantwoorden. De reacties op Werkorde 1 en 2 vanuit de kerken zijn gewogen en waar nodig verwerkt.
3. Op de GS Harderwijk is deze zaak onderkend als 'knelpunt vooraf' en daarom prealabel en apart aan de orde gesteld en besproken nog vóór de voorbereiding en nadere uitwerking van WO-3 door deputaten. Daarbij is naast de reacties uit de kerken ook uitdrukkelijk de inbreng van de toenmalige GDD betrokken, die zich in hun rapportage expliciet op dit punt hadden uitgelaten.
4. De uitkomst van alle overleg op dit punt is het op 1 juni 2012 door de synode genomen besluit (Aanvullende acta, art. 26A, besluit 5):

"uit te spreken dat deputaten in de lijn van Werkorde 1 en 2 ten aanzien van de ambten kunnen blijven werken op twee sporen, te weten enerzijds versterking van de eigenstandige posities van ouderlingen (kerkenraad) en diakenen (diaconie) en anderzijds waarborging van een goede samenwerkingsstructuur tussen beide zonder dat die leidt tot taakverwarring."
5. Na twee rondes van reacties uit de kerken, na honorering van de toenmalige inbreng van de GDD en na afzonderlijke bespreking van dit punt ter synode en na besluitvorming zonder tegenstem (34 stemmen voor en 2 onthoudingen), zou het bestuurlijk inconsistent zijn deze zaak terug te draaien, tenzij er uiteraard overtuigende tegenargumenten worden aangevoerd. Deputaten constateren dat van dat laatste geen sprake is en bespreken daartoe kort de respectieve bezwaren.

Ad 1. Het kerkverband is een verband van kerken. In de meerdere vergaderingen komen geen predikanten en ouderlingen bijeen, maar kerken. De diakenen worden door de afgevaardigden van hun kerk niet minder vertegenwoordigd dan de ouderlingen en de leden van de (pastorale, diaconale, missionaire, etc.) gemeente.

Ook de onderlinge diaconale steunverlening naar art. 22 KO is in ons kerkverband op dit moment kerkelijk geregeld: niet diaconieën maar kerken vragen steun aan, en die steun wordt ontvangen van kerkelijke vergaderingen.

Ad 2. Het is bevreedend dat GDD nu de afgenomen bestuurlijke betrokkenheid van diakenen laakt, terwijl zij zelf aan de GS Harderwijk een door hen opgesteld document 'Het

ambt van diaken. Schets van een profiel 2010' voorlegden. Dat diende "om in een aantal basislijnen het bijbelse profiel van diakenen aan te scherpen en zo de diaconale praktijk te stimuleren" en daarin is basislijn 5 beschreven als:

"Er is geen Bijbelse of historische noodzaak om diakenen op te nemen in de leiding van de gemeente. Die ligt bij de gezagsvolle kring van oudsten. In de praktijk is de diffuse plek van diakenen in de gemeenteleiding een bron van onzekerheid en onduidelijkheid. In de kerkorde behoren daarom de 'regeertaken' van de diaken verwijderd te worden."

Het is opvallend dat noch de huidige GDD noch cl-L zich hiermee confronteren.

- Ad 3. Aan de positionering van de diakenen in de nieuwe kerkorde ligt ten principale het onderzoek van J. van Bruggen, *Ambten in de apostolische kerk*, en van M. te Velde, *De afbakening van de ambten*, ten grondslag.
- Ad 4. Inderdaad is in de HKO sprake van een versterking van de eigen posities van ouderlingen en diakenen. De huidige situatie vroeg daar ook om (zie hierboven).
- Ad 5. Ook onder de HKO is het mogelijk dat in kleine kerken ouderlingen en diakenen op een plaatselijk gekozen manier samen vergaderen. Daarbij geldt dat in zaken van regering en algemeen beleid de ouderlingen beslissen met advies van de diakenen, terwijl in diaconale zaken de diakenen beslissen met advies van de ouderlingen (bijwoning met adviserende stem volgens B33.2 en B33.3).
- Ad 6. Naar de classis worden predikant en ouderlingen afgevaardigd. Indien dat bij uitzondering echt niet mogelijk is, kan de classis aan een diaken (of aan iemand anders die is afgevaardigd) stemrecht verlenen. Dat kan nu incidenteel zonder dat de huidige KO daarover een bepaling bevat en dat is ook in de toekomst niet uitgesloten.
- Ad 7. In gereformeerde kring is wat art. 30 NGB belijdt nooit opgevat als blauwdruk voor een kerkordelijke regeling. Naast art. 30 NGB heeft de kerkorde al vanaf de synode van Dordrecht 1618-19 een kerkenraad gekend die bestaat uit predikant en ouderlingen.
- Ad 8. Oecumenische contacten en samenwerking hoeven eigen accenten niet in de weg te staan. De nu gekozen opzet is in te brengen in gezamenlijk overleg.
- Ad 9. De nieuwe kerkorde bevat in E69.3 de bepaling: "Wanneer een samenwerkingsgemeente tot stand komt, bepalen de kerkenraden gezamenlijk welk kerkelijk recht van toepassing zal zijn."
- Ad 10. In de HKO wordt het gezamenlijk overleg tussen ouderlingen en diakenen uitdrukkelijk geregeld met honorering van beider eigenheid en zonder taakverwarring: zie B12.3, B25.3, B29.3, B30.3, B33.2 en B33.3.

Voorstel deputaten

Geen wijzigingen aanbrengen in B25 en B29.

Hoofdstuk C

C37 inrichting van de kerkdiensten

- C37.1 De kerkenraad ziet toe op een inrichting van de kerkdiensten die is tot eer van God en die de opbouw en eenheid van de gemeente dient.
- C37.2 De kerken houden zich aan de generale regeling voor de kerkdiensten en maken gebruik van het kerkboek dat door de generale synode is vastgesteld.
- C37.3 Een van de zondagse kerkdiensten is doorgaans een leerdienst waarin aan de hand van de belijdenis van de kerk onderwijs wordt gegeven in de christelijke leer.

C39 bediening van de doop

C40 viering van het avondmaal

Consideraties classis Enschede en classis Harderwijk

Classis Enschede stelt voor in C37.2 de verwijzing naar het kerkboek te schrappen, omdat synodes in het verleden liederen en formulieren hebben vrijgegeven die niet in het kerkboek staan. Blijft over de verwijzing naar de generale regeling voor de kerkdiensten, die volstaat. Classis Harderwijk stelt voor in C39 en C40 het gebruik van formulieren expliciet te noemen.

Preadvies deputaten

1. Beide classisvoorstellen beogen niet zozeer een inhoudelijke wijziging als wel betere formuleringen.
2. Het voorstel van de classis Enschede stelt de verwijzing naar het kerkboek in C37.2 aan de orde. Hieruit blijkt dat zich een zekere begripsverwarring voordoet. Waar C37.2 spreekt van 'kerkboek' hebben deputaten niet voor ogen gehad de laatste editie van het *Gereformeerd Kerkboek*, zoals uitgegeven na de synode van Amersfoort 2005. Dat zou immers betekenen dat ontwikkelingen sindsdien niet meer verdisconteerd zouden zijn, zoals bijvoorbeeld de door de GS Harderwijk 2011-2012 opnieuw vastgestelde liturgische formulieren, maar ook de besluiten van de GS Zwolle-Zuid 2008 inzake Opwekkingsliederen, Psalmen voor Nu, Liedboekliederen, etc. Deputaten hebben met het 'kerkboek' voor ogen het geheel aan Bijbelvertalingen, psalmen, liederen, formulieren, orden van dienst, dat krachtens synodebesluiten ten behoeve van de kerkdiensten actueel beschikbaar is. Daarmee valt het 'kerkboek' dus niet fysiek samen met het genoemde Gereformeerd Kerkboek in zijn laatste gedaante. Tegelijk zit hier ook de moeite, die via de consideratie van Enschede aan de dag treedt: het hanteren van het hier bedoelde verzamelbegrip 'kerkboek' kan aanleiding geven tot misverstand, vooral door de term 'boek', terwijl dat boek als zodanig er niet (steeds) tastbaar is.
3. Deputaten hebben de keuze voor 'kerkboek' in WO-3 expliciet verantwoord. Zie aantek. 3-5 bij art. C3 in WO-3 = nu C37 HKO. Beoogd is een opsomming van de afzonderlijke onderdelen van de kerkdienst te voorkomen en met één overkoepelende term de door de kerken afgesproken bandbreedte aan te duiden. De vraag is nu of er andere opties denkbaar zijn die het misverstand uitsluiten. Deputaten zien vier varianten:
  - a. handhaven van het huidige C37.2;
  - b. uitsluitend verwijzen in C37.2 naar de generale regeling kerkdiensten en geen verdere verwijzing naar het 'kerkboek' (voorstel Enschede);
  - c. vervangen van het woord 'kerkboek' in C37.2 door 'liturgisch kader';
  - d. vervangen van het woord 'kerkboek' in C37.2 door de omschrijving 'Bijbelvertalingen, liederen, formulieren en orden van dienst die door de synode zijn vastgesteld'.

Wij zetten de vier tekstvarianten hieronder op een rij voor een goede beeldvorming:

Variant a

C37.2 De kerken houden zich aan de generale regeling voor de kerkdiensten en maken gebruik van het kerkboek dat door de generale synode is vastgesteld.

Variant b

C37.2 De kerken houden zich aan de generale regeling voor de kerkdiensten.

Variant c

C37.2 De kerken houden zich aan de generale regeling voor de kerkdiensten en nemen het daarin door de generale synode vastgestelde liturgisch kader in acht.

Variant d

C37.2 De kerken houden zich aan de generale regeling voor de kerkdiensten en maken gebruik van de Bijbelvertalingen, psalmen, liederen, formulieren en orden van dienst die door de generale synode zijn vastgesteld.

4. *Variant a* kent de door de classis Enschede vermelde moeite van de term 'kerkboek'. Je zou de term 'kerkboek' kunnen vervangen door bijvoorbeeld 'dienstboek', maar in wezen doet zich daarmee hetzelfde probleem voor: het is geen fysiek boek, tenzij er een dienstboek komt, maar dan wordt dat door de ontwikkelingen toch weer ingehaald.
Variant b bevat een verwijzing naar de generale regeling kerkdiensten en geeft daarmee op KO-niveau geen materieel inzicht meer. Het heeft slechts een verwijzfunctie.
Variant c heeft het 'kerkboek' vervangen door de korte omschrijving 'liturgisch kader'. Dat liturgisch kader omvat dan de onderdelen die in de generale regeling verder worden uitgewerkt.
Variant d benoemt de elementen van de kerkdienst afzonderlijk, à la Werkorde 2.
5. Dit geheel overziende gaat de voorkeur van deputaten uit naar variant b: variant a heeft de kerkboek-problematiek; in variant c krijg je een nieuw probleem over de onderlinge verhouding tussen de generale regeling en het liturgisch kader; variant d heeft een soortgelijk probleem en biedt ook te weinig flexibiliteit. Blijft over de verwijzing naar de generale regeling, die het door de synodes vastgestelde liturgische kader bevat.
6. De classis Harderwijk constateert terecht dat elders in de HKO wordt verwezen naar formulieren, zoals in B12.7, B25.8, D60.3, D61.3, maar in C39 en C40 niet. Dit hing samen met de hierboven besproken verwijzing naar het kerkboek, waarin de doop- en avondmaalformulieren zijn begrepen. Bij toepassing van variant b en mede gelet op de andere genoemde HKO-artikelen verdient volledige vermelding van de formulieren in de HKO alsnog de voorkeur. Dit geldt dan aanvullend zowel voor doop, belijdenis, avondmaal en huwelijksbevestiging in C39, C40, C41 en C46.
7. Per saldo adviseren deputaten de consideraties van Enschede en Harderwijk op te volgen.

Voorstel deputaten

C37.2 als volgt wijzigen:

C37.2 De kerken houden zich aan de generale regeling voor de kerkdiensten.

Aan C39 toevoegen een nieuw lid C39.4:

C39.4 Bij de bediening van de doop wordt een van de vastgestelde formulieren gebruikt.

Aan C40 toevoegen een nieuw lid C40.3:

C40.3 Bij de viering van het avondmaal wordt een van de vastgestelde formulieren gebruikt.

Aan C41.3 als volgt wijzigen:

C41.3 Voor de toelating tot de openbare geloofsbelijdenis is onderzoek door de kerkenraad en instemming van de gemeente nodig. *Bij de openbare geloofsbelijdenis wordt het vastgestelde formulier gebruikt.*

Aan C46.3 als volgt wijzigen:

C46.3 De huwelijksbevestiging vindt plaats in een kerkdienst en behoeft de instemming van de gemeente. *Bij de huwelijksbevestiging wordt het vastgestelde formulier gebruikt.*

C39 bediening van de doop

C39.1 De heilige doop wordt als zegel van Gods verbond bediend aan de pasgeboren kinderen van de gelovigen en aan volwassenen die zich tot God bekeren en nog niet eerder waren gedoopt.

C39.2 Aan volwassenen wordt de doop bediend nadat zij openbare belijdenis van hun geloof hebben gedaan.

C39.3 De kerken erkennen de doop die elders in een christelijke kerkgemeenschap op geldige wijze en in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest is bediend.

Consideratie classis Middelburg

Classis Middelburg stelt voor om C39.1 aan te vullen met de woorden "... en aan hun eventuele jonge kinderen", omdat de doopsbediening aan tot geloof gekomen volwassenen met hun jonge kinderen vaker zal gaan voorkomen.

Preadvies deputaten

1. Het classisvoorstel beoogt de jonge kinderen van volwassen dopelingen expliciet te noemen. Zij vallen immers niet onder de pasgeboren kinderen die in het eerste deel van C39.1 als de 'kinderen van de gelovigen' worden genoemd. Deputaten onderschrijven de doelstelling van het voorstel.
2. In WO-3 aantek. 8 bij toen C5 (= nu C39) is voor de kinderen van de 'toetreders' verwezen naar de generale regeling lidmaatschap, net als voor adoptiefkinderen en pleegkinderen in duurzame pleegsituaties. Consequentie hiervan is dat dan echter in de tekst van de HKO wel de volwassen toetreders in C39.1 worden genoemd, maar niet hun kinderen. Er is veel voor te zeggen om de eenheid van volwassen toetreders en hun kinderen niet optisch te verbreken door dit op twee plaatsen te regelen. Een verdere uitwerking, voor zover nodig, kan dan alsnog in de GR lidmaatschap komen.
3. De tekstuele aanvulling die de classis hiervoor voorstelt, maakt de zin echter onoverzichtelijk, omdat er ook al een bijvoeglijke bijzin staat over de volwassenen "die zich tot God bekeren en nog niet eerder waren gedoopt". Bovendien is het niet fraai om het dopen van kinderen tweemaal te noemen in één lange zin.
4. Deputaten hebben gezocht naar een formulering waarin de kinderdoop in C39.1 één keer wordt benoemd voor beide categorieën, dus zowel voor de pasgeboren kinderen van de gelovigen als voor de kinderen van de volwassen dopelingen. Dat leidt niet tot een bruikbare oplossing. De volwassen dopelingen met hun kinderen vormen een eenheid, die ook in de formulering terug dient te komen. De beste redactie lijkt dan een nevenschikking van beide categorieën, verbonden door "en ... ook". De aanduiding 'jonge' bij kinderen kan achterwege blijven en zo nodig in de GR lidmaatschap worden uitgewerkt.

Voorstel deputaten

C39.1 wijzigen als volgt:

- C39.1 De heilige doop wordt als zegel van Gods verbond bediend aan de pasgeboren kinderen van de gelovigen en *komt ook toe* aan volwassenen die zich tot God bekeren en nog niet eerder waren gedoopt, *met hun kinderen*.

C40 viering van het avondmaal

- C40.1 De gemeente viert in haar kerkdiensten regelmatig het heilig avondmaal zoals het door Christus is ingesteld.
- C40.2 De kerkenraad kan zijn medewerking verlenen aan een viering van het avondmaal aan huis of in bijvoorbeeld instellingen van gezondheidszorg, justitie of defensie.

Consideratie classis Arnhem

Classis Arnhem stelt voor om na C40.1 een nieuw lid in te voegen, dat luidt als volgt:

“De bediening van de sacramenten valt onder de verantwoordelijkheid van de raad van oudsten (ouderlingen). Deze bediening zal altijd verbonden zijn met de verkondiging van het Evangelie. De kerkenraad zal een (of enkele) ouderling(en) aanwijzen, die, indien er geen predikant beschikbaar is, het sacrament van het avondmaal bedient”.

Enerzijds wordt hiermee beoogd de verantwoordelijkheid voor de sacramenten duidelijker bij de raad van oudsten te leggen, aldus de classis; anderzijds om van daaruit de avondmaalsviering o.l.v. een ouderling mogelijk te maken als er geen predikant beschikbaar is.

Preadvies deputaten

1. Het eerste deel van het classisvoorstel benadrukt de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de kerkenraad (ouderlingen en predikant) voor de bediening van de sacramenten. Deputaten menen dat die echter niet ter discussie staat. Uit de hele serie bepalingen over de kerkdiensten, de inrichting daarvan, de bediening van de doop en de viering van het avondmaal – de artikelen C36 t/m C41, maar ook bijvoorbeeld B32.1 HKO – blijkt van deze verantwoordelijkheid van de kerkenraad als college. In diverse artikelen wordt er expliciet naar verwezen; in andere artikelen is het de impliciete grondgedachte.
2. Het eerste element lijkt in het voorstel dan ook meer te fungeren als opmaat voor het tweede, nl. dat de eigenlijke bediening van het avondmaal bij ontstentenis van een predikant ook mogelijk moet zijn door een ouderling. Immers is het toch een gedeelde verantwoordelijkheid, aldus de redenering.
3. Op dit punt raakt het voorstel aan art. B9.1, dat als primaire taak van de predikanten benoemt de verkondiging van het Evangelie en daarbij aansluitend de bediening van de sacramenten en het voorgaan in de gebeden. Van oudsher hebben de Gereformeerde Kerken voor de lijn gekozen dat de bediening van Woord en sacrament is opgedragen en wordt toevertrouwd aan de predikanten. Recentelijk is deze lijn bevestigd bij de generale regeling voor het preekconsent, zoals vastgesteld door de GS Zwolle-Zuid 2008 (Acta art. 16, besluit 5). Deze lijn is in B32.2 HKO gecontinueerd.
4. Terecht benadrukt de classis de verbondenheid van Woord en sacrament. Maar juist daarom is de bediening van beide aan de predikant toevertrouwd, zoals dat overigens ook in andere kerkgemeenschappen het geval is.
5. Deputaten menen dat de classis zich te weinig heeft geconfronteerd met de hier genoemde elementen. Ook geeft de classis niet aan wat dit volgens haar zou betekenen voor het sacrament van de doop. Na het hele Werkordetraject, waarin de bediening van Woord en sacrament steeds bij de predikant is gebleven, leent de vaststelling in tweede lezing zich naar oordeel van deputaten niet voor een ingrijpende verandering op dit punt.

6. Dit laatste spreekt des te meer vanwege het feit dat de classis haar voorstel vooral beargumenteert vanuit een (mogelijk) praktisch tekort aan beschikbare predikanten bij een toenemende frequentie van avondmaalsvieringen. Deputaten kunnen dit niet volledig overzien, maar hebben vooralsnog niet de indruk dat sprake is van een ernstig probleem.
7. Deputaten ontraden dan ook een algemene kerkordelijke regel te formuleren die avondmaalbediening door een ouderling mogelijk maakt.

Voorstel deputaten

C40 niet wijzigen.

C41 toegang tot het avondmaal

C42.2 Doopleden en wie zich van buiten de gemeente komend tot God bekeren, ontvangen kerkelijk onderwijs ter voorbereiding op hun openbare geloofsbelijdenis..

Eigen inbreng deputaten HKO

Het tweede lid van C41 is per abuis aangeduid als C42.2. Dit dient te worden gecorrigeerd

Voorstel deputaten

Tikfout herstellen bij C41.2:

C41 toegang tot het avondmaal

C41.2 Doopleden en wie zich van buiten de gemeente komend tot God bekeren, ontvangen kerkelijk onderwijs ter voorbereiding op hun openbare geloofsbelijdenis..

C45 onttrekking

- C45.1 Wanneer iemand aangeeft niet langer tot de gemeente te willen behoren, zich zonder kennisgeving bij een andere kerkgemeenschap aansluit of bij verhuizing naar elders geen attestatie aanvraagt, en daar ondanks inspanningen van de kerkenraad en de gemeente bij blijft, berust de kerkenraad daarin en doet hij van de beëindiging van het lidmaatschap mededeling aan de gemeente.
- C45.2 Wanneer iemand lange tijd elk contact met de ambtsdragers onmogelijk maakt, verklaart de kerkenraad na instemming van de gemeente zijn lidmaatschap voor beëindigd.

Consideratie classis Amersfoort

Classis Amersfoort legt de vinger bij de woorden “of bij verhuizing naar elders geen attestatie aanvraagt” en meent dat deze op twee verschillende situaties kan duiden: een gemeentelid dat naar elders verhuist en aldaar bewust geen kerkelijke aansluiting zoekt en daarmee ‘kerkelijk onderduikt’ òf een gemeentelid dat wel verhuist, maar wil blijven behoren tot de gemeente waar hij/zij lid was. De classis veronderstelt dat C45.1 zal zijn bedoeld voor het eerste geval en niet voor het tweede.

Preadvies deputaten

1. Het classisvoorstel beoogt geen inhoudelijke wijziging, maar stelt een vraag bij de formulering.
2. De classis stelt een reëel probleem aan de orde, aan te vullen met vergelijkbare bewegingen, zoals van kerkleden die verhuizen, zich in hun nieuwe woonomgeving eerst

willen 'oriënteren' en pas daarna een attestatie aanvragen wanneer zij hun kerkkeuze hebben gemaakt.

3. Terecht waarschuwt de classis tegen een lichtvaardige constatering van onttrekking. Maar naar de mening van deputaten wordt dat al voldoende tegengegaan door de vermelding van "inspanningen van de kerkenraad en de gemeente" en de uitdrukking "berust daarin". Daarin komt tot uitdrukking dat het hier verre van een administratieve maatregel betreft.
4. Tegelijk moet duidelijk zijn dat iemand die verhuist zonder een attestatie aan te vragen, daarmee niet blijvend het recht behoudt om altijd maar 'een kerkelijk paspoort' te houden in de gemeente die hij verliet. C45.1 geeft de kerkenraad de bevoegdheid om op te treden tegen onkerkelijk gedrag, maar uiteraard met alle wijsheid en geduld.

Voorstel deputaten

C45.1 niet wijzigen.

C46 huwelijk

- C46.1 De kerkenraad bevordert een goede voorbereiding op het christelijk huwelijk.
- C46.2 De kerkenraad ziet er op toe dat leden van de gemeente die zich als man en vrouw aan elkaar willen verbinden, daarvoor een burgerlijk huwelijk aangaan en dat kerkelijk laten bevestigen.
- C46.3 De huwelijksbevestiging vindt plaats in een kerkdienst en behoeft de instemming van de gemeente.
- C46.4 Over de bevestiging van een huwelijk van doopleden of van een huwelijk waarin man of vrouw niet tot een gereformeerde kerk behoort, beslist de kerkenraad.
- C46.5 In geval van echtscheiding en van hertrouwen na echtscheiding is de kerkenraad bevoegd tot een eigen oordeel over de kerkelijke consequenties daarvan met inachtneming van de generale regeling.

Inbreng deputaten Liturgie en Kerkmuziek

Deputaten L&K stellen voor in C46.2 de term 'bevestigen' te vervangen door 'inzegenen'. Zo ook in C46.3 en C46.4 'bevestiging' te vervangen door 'inzegening'.

Preadvies deputaten HKO

1. Inderdaad is de term 'huwelijksbevestiging' bij herhaling bediscussieerd. Op de GS Leusden 1999 is bij de vaststelling van een nieuw huwelijksformulier de term 'bevestiging' losgelaten (Acta 1999, art. 52, verslag van de bespreking).
2. De GS Amersfoort-C 2005 heeft echter bij bespreking van het huidige art. 70 KO geconstateerd dat er geen term te vinden is die beter voldoet, reden waarom de synode besloot de term 'bevestiging' in de kerkorde te handhaven (Acta 2005, art. 34).
3. Deputaten oordelen dat de term 'inzegening' niet als adequate vervanging voldoet, omdat de zegen slechts één aspect betreft van de inhoud van een huwelijksdienst. Onderwijs, beloften en voorbede zijn evenzeer van belang.

Voorstel deputaten HKO

C46 op dit punt niet wijzigen.

C46 huwelijk

C46.2 De kerkenraad ziet er op toe dat leden van de gemeente die zich als man en vrouw aan elkaar willen verbinden, daarvoor een burgerlijk huwelijk aangaan en dat kerkelijk laten bevestigen.

C50 de missionaire roeping

C50.2 De evangelieverkondiging is er op gericht de medemens te brengen tot een leven met God in de gemeenschap van de kerk.

Correctie classis Amersfoort

Classis Amersfoort stelt voor in beide bepalingen de spatie te verwijderen tussen de woorden : “... er op ...”.

Voorstel deputaten

2x Akkoord met wijziging.

C46 huwelijk

C46.2 De kerkenraad ziet *erop* toe dat leden van de gemeente die zich als man en vrouw aan elkaar willen verbinden, daarvoor een burgerlijk huwelijk aangaan en dat kerkelijk laten bevestigen.

C50 de missionaire roeping

C50.2 De evangelieverkondiging is *erop* gericht de medemens te brengen tot een leven met God in de gemeenschap van de kerk.

C50 de missionaire roeping

C50.3 Waar kerken de gelegenheid krijgen om elders in de wereld mee te werken aan de verkondiging van het evangelie, gebeurt dat zo veel mogelijk in samenwerking met in de regio reeds aanwezige kerken. De inrichting van het werk en de positie van de werkers worden voor de Nederlandse zijde daarvan geregeld in de generale regelingen.

Eigen inbreng deputaten HKO

1. Het lidwoord “de” voor “generale regelingen” dient in C50.3 te vervallen. Het geeft de indruk dat er meer dan één regeling noodzakelijk is. Maar dat is niet de bedoeling: het betreft hier een onbepaald meervoud. In de praktijk kunnen er in verschillende generale regelingen relevante bepalingen staan.

Voorstel deputaten

C50.3 wijzigen als volgt:

C50 de missionaire roeping

C50.3 Waar kerken de gelegenheid krijgen om elders in de wereld mee te werken aan de verkondiging van het evangelie, gebeurt dat zo veel mogelijk in samenwerking met in de regio reeds aanwezige kerken. De inrichting van het werk en de positie van de werkers worden voor de Nederlandse zijde daarvan geregeld in [...] generale regelingen.

Hoofdstuk D

D56 afwijkende opvattingen

- D56 Wanneer er bij iemand sprake is van opvattingen die afwijken van de gezonde bijbelse leer, kan de kerkenraad besluiten hem in zijn overtuiging te verdragen onder de volgende voorwaarden:
- hij is bereid om zich te verantwoorden tegenover de Heilige Schrift en zich daaruit te laten onderwijzen;
  - hij voert geen propaganda voor zijn opvattingen;
  - hij houdt zich aan eventuele aanwijzingen van de kerkenraad;
  - hij is niet benoembaar als ambtsdrager.

Consideraties classes Rotterdam en Amersfoort

Classis Rotterdam heeft moeite met de zegswijze “de gezonde bijbelse leer”, “omdat zij van mening is dat niemand daarvan mag afwijken”. Zij stemt wel in met een artikel over afwijkende opvattingen, maar stelt voor om dan te spreken van “de leer van de kerk”.

Classis Amersfoort is van oordeel dat de niet benoembaarheid als ambtsdrager niet een “voorwaarde” is, maar een gegeven dat van toepassing is. Dit zou daarom niet als voorwaarde d onder de voorwaarden moeten staan, maar in een afzonderlijke nieuwe slotzin van het artikel.

Preadvies deputaten

- Classis Rotterdam raakt de kern van het probleem waar het in dit artikel om gaat: hoe om te gaan met iemand in de gemeente die qua opvattingen afwijkt van wat naar gereformeerde overtuiging door de Bijbel wordt geleerd. Rotterdam zegt terecht dat dit niet zou mogen voorkomen, maar het punt is nu juist: hoe te handelen als het toch voorkomt. D56 wil voor die realiteit een kader bieden en die niet zomaar als status quo in de gemeente accepteren. Het formuleert onder welke voorwaarden deze bijzondere positie kan worden getolereerd, waarbij uit die voorwaarden de grondhouding spreekt dat betrokkene open staat voor de gezonde bijbelse leer.
- Bij de uitdrukking ‘gezonde bijbelse leer’ hebben we voor ogen “de gezonde (NBG) of heilzame (NBV) leer, die in overeenstemming is met het evangelie”, zoals Paulus daarover meermalen in zijn brieven spreekt (vgl. 1 Timoteüs 1:10; 6:3; 2 Timoteüs 1:13; Titus 1:9 en 13; Titus 2: 1 en 8). Voor Paulus is de gezonde, heilzame, betrouwbare leer van het evangelie een staande uitdrukking.
- Deputaten menen dat het ook om dat niveau moet gaan. De ‘leer van de Schrift’ is in het geding en de betrokkene moet ook op dat niveau ontvankelijk zijn voor uitleg, onderwijs, bezinning, bijstelling van eigen visie. Daarbij is van belang dat het bij D56 gaat om tolerantie tegenover gemeenteleden. Zij kennen een andere binding dan de ambtsdragers, die zich immers via het bindingsformulier uitdrukkelijk binden aan de kerkelijke leer (B7).
- Dat brengt ons bij de classis Amersfoort, die vraagt naar de positie van voorwaarde d over het niet benoembaar zijn als ambtsdrager. Deputaten roepen in herinnering dat voorwaarde d niet in de Werkordes 1, 2 en 3 voorkwam en ter synode Harderwijk is toegevoegd. Zie de hoofdstukgewijze bespreking en besluitvorming in Acta art. 26B. De consideratie stelt de strekking en betekenis van deze toevoeging aan de orde en geeft dus aanleiding die nog eens goed tegen het licht te houden.
- Voorwaarde d heeft twee bijzondere implicaties:
  - Het heeft als enige voorwaarde betrekking op de benoembaarheid als *ambtsdrager*, terwijl de andere voorwaarden a-c daar niet op zien. Als gezegd richt artikel D56 zich niet op ambtsdragers en staat het ook niet in hoofdstuk B. Het richt zich tot alle gemeenteleden en staat in de context van D55 over het vermaan over belijdende leden enerzijds en D57 over de toegang tot het avondmaal anderzijds.

Natuurlijk is het zo dat de inhoud van D56 ook aspirant-ambtsdragers raakt – vandaar ook de vraag of voorwaarde d moet worden toegevoegd – , maar dat is niet de directe scopus van het artikel.

- B. Voorwaarde d heeft niet zozeer de strekking van een *voorwaarde*, alsof het van de medewerking van de betrokkene afhangt of hij dit toestemt of niet. De niet-benoembaarheid als ambtsdrager is veeleer een *uitgangspunt* in geval er sprake is van afwijkende opvattingen ten opzichte van de bijbelse leer. Het is, zoals Amersfoort terecht opmerkt, een “bijkomende beperkende bepaling voor de kerkenraad”. En in de lijn van B56 zou het ook betrokkene zelf duidelijk moeten zijn dat hij niet als ambtsdrager benoembaar is.
6. Vanuit deze analyse komen we vanzelf uit bij B7, dat voor de ambtsdragers de gebondenheid aan de leer van de Bijbel en de belijdenisgeschriften formuleert. Die positief geformuleerde binding aan Bijbel en belijdenis houdt a contrario negatief in dat iemand met een afwijkende opvatting in de zin van D56 niet als ambtsdrager benoembaar is. Hij kan immers niet met een goed geweten het bindingsformulier ondertekenen, gezien zijn moeite op enig punt met de bijbelse leer.
7. Dit brengt deputaten er toe om voor te stellen om voorwaarde d in D56 geheel te laten vervallen. Het voorstel Amersfoort om voorwaarde d als aparte slotzin op te nemen, komt tegemoet aan het feit dat van een voorwaarde hier geen sprake is (aspect B hierboven), maar het laat de niet-benoembaarheid als ambtsdrager (aspect A hierboven) staan in de context van D56. Deputaten menen dat het dan beter is om dit element helemaal uit D56 weg te laten. De afweging omtrent benoembaarheid van ambtsdragers valt onder hoofdstuk B en is voor wat de binding aan Bijbel en belijdenis speciaal geregeld in B7.

Voorstel deputaten

D56 wijzigen als volgt:

D56 afwijkende opvattingen

D56 Wanneer er bij iemand sprake is van opvattingen die afwijken van de gezonde bijbelse leer, kan de kerkenraad besluiten hem in zijn overtuiging te verdragen onder de volgende voorwaarden:

- a. hij is bereid om zich te verantwoorden tegenover de Heilige Schrift en zich daaruit te laten onderwijzen;
- b. hij voert geen propaganda voor zijn opvattingen;
- c. hij houdt zich aan eventuele aanwijzingen van de kerkenraad.

[...]

Hoofdstuk E

E63 classis

- E63.1 De kerken in een classis komen ten minste vier keer per jaar in vergadering bijeen.
- E63.2 Uit elke kerk worden de predikant en een ouderling afgevaardigd. Zijn er meer predikanten aan een kerk verbonden, dan gaan zij bij toerbeurt. Waar een predikant ontbreekt, neemt een ouderling zijn plaats in.
- E63.3 Predikanten die niet zijn afgevaardigd wonen zoveel mogelijk de vergadering bij en hebben adviserende stem.
- E63.4 In de classis ontmoeten de kerken elkaar voor onderlinge steun en advies en zien zij op elkaar toe.
- E63.5 De classis is verder bevoegd om te handelen over alle zaken waarvan de kerken eerder afgesproken hebben ze gezamenlijk te behartigen.

Consideratie classis Midden-Holland

Classis Midden-Holland acht E63.3 over de aanwezigheid ter classisvergadering van niet-afgevaardigde predikanten ongewenst. Zij stelt voor hier een 'mag'-bepaling op te nemen dan wel E63.3 helemaal achterwege te laten. Het 'kwaliteitsargument' spreekt de classis niet aan: presteren de classes nu dan onder de maat? Verder belast het de predikanten onnodig en verstoort het de balans tussen ouderlingen en predikanten.

Preadvies deputaten

1. Het door de classis ingebrachte punt van de aanwezigheid van de predikanten ter classisvergadering is, zoals de classis overigens zelf terecht ook opmerkt, vanaf het begin van het Werkorde-traject telkens aan de orde gesteld. Deputaten hebben hun argumentatie daarvoor in WO-1 (aantek. 4 bij toen E4), in WO-2 (aantek. 4 bij E4) en in WO-3 (aantek. 5 bij E4) telkens verwoord.
2. De synode Harderwijk heeft aldus besloten. Wij signaleren geen nieuwe argumenten bij de classis Midden-Holland, die nog niet zouden zijn aangevoerd en/of overwogen.
3. Dat de classis Midden-Holland zelf redelijk tevreden is met de huidige praktijk, is goed om te vernemen. Deputaten hebben echter niet de indruk dat dit overal kan/zal worden nagesproken.
4. Afgezien daarvan staat E63.3 in het kader van een *versterking* van de classisvergadering, gezien in het licht van het defungeren van de particuliere synode als reguliere meerdere vergadering en het versterken van de onderlinge gemeenschapsband tussen de plaatselijke kerken.

Voorstel deputaten

E63.3 niet wijzigen.

E66 particuliere synode

- E66.1 De particuliere synode wijst de afgevaardigden naar de generale synode aan. Zij is verder uitsluitend belast met de kerkelijke rechtspraak volgens art. F76.
- E66.2 Er zijn vier particuliere synodes. De ressorten worden vastgesteld door de generale synode.
- E66.3 Elke classis vaardigt een predikant en een ouderling af naar de particuliere synode.

Consideraties classes Rotterdam en Leeuwarden

Classis Rotterdam heeft grote moeite met het samenkomen van de PS enkel nog ter verkiezing van afgevaardigden naar de GS. De functie van de PS als beroepsinstantie in de kerkelijke rechtspraak staat niet ter discussie. Maar afgevaardigden naar de GS kunnen veel beter vanuit de classes worden voorgedragen. Classis Rotterdam vraagt zich af of alle opties wel zijn doordacht.

Classis Leeuwarden betreurt het verdwijnen van de huidige deputaten ad art. 49 KO. Juist versterking van de classes kan gediend zijn met deskundige advisering door dergelijke deputaten. Kunnen zij niet alsnog worden aangehaakt bij de PS-nieuwe stijl in E66, vraagt de classis zich af.

Preadvies deputaten

1. Ter synode Harderwijk is uitvoerig gesproken over de positie van de particuliere synode: afschaffen, voortzetten, aanpassen? Zie Acta art. 26A (algemene bespreking) en Acta art. 26B (hoofdstukgewijze bespreking, in casu over hoofdstuk E). Na aanvankelijk een staking van stemmen bij een peiling over handhaving van de PS-oude stijl dan wel vorming van een PS-nieuwe stijl, was er uiteindelijk consensus over de taakstelling van de PS-nieuwe stijl: "Over de taakstelling van de PS (-nieuwe stijl, dep) bestaat een grote mate van eenstemmigheid, ...".
2. Deputaten hebben in het Werkorde-traject allerlei varianten overwogen voor de afvaardiging naar de GS. De GS Harderwijk heeft uit haar midden een Commissie bestuurlijke effecten ingesteld, die de synode een inventarisatie heeft voorgelegd van de (mogelijke) effecten van afschaffing van de PS. Zie hiervoor de uitgebreide toelichting in WO-3 bij toen E11. Er is uiteindelijk welbewust gekozen voor handhaving van de PS met een beperkte taakstelling: de PS wijst de afgevaardigden af naar de GS.
3. Door deputaten is in het proces zeker de mogelijkheid overwogen van afvaardiging naar de GS vanuit de classes. Maar dit stuitte uiteindelijk op te veel bezwaren. Het argument van de classis Rotterdam dat er in classisverband meer bekendheid is over de geschiktheid c.q. kwaliteiten voor afvaardiging, kan juist zijn. Des te belangrijker is het dat de classes daarom in de nieuwe opzet die broeders afvaardigen naar de PS, die geschikt worden geacht voor afvaardiging naar de GS. Binnen de PS gaat het dan vooral nog om de vraag wie als primus en wie als secundus naar de GS worden afgevaardigd.
4. Deputaten menen dat het nieuwe PS-systeem als zodanig niet meer opnieuw ter discussie zou moeten staan. Daarvoor zijn geen nieuwe zwaarwegende argumenten ingebracht.
5. De classis Leeuwarden vraagt terecht nog weer aandacht voor de functie die deputaten ad art. 49 KO vervullen. Leeuwarden verwijst naar de bespreking ter GS Harderwijk. Deputaten HKO menen met de classis Leeuwarden dat de functie van deputaten 49 KO niet verloren moet gaan, zelfs versterking zou moeten krijgen. Deputaten HKO denken hierbij aan deputaten met landelijke spreiding die deskundig zijn op het gebied van kerkelijke beslissingen over predikanten. Deputaten nemen dit mee in de nog vast te stellen generale regeling predikantszaken (GRP).

Voorstel deputaten

E66.1 niet wijzigen.

E68 bijzondere kerkelijke organisaties en kerkelijke instellingen

- E68.1 De kerken kunnen voor speciale doeleinden, zoals voor missionair werk of kerkelijke beheerszaken, samenwerken in bijzondere kerkelijke organisaties.
- E68.2 Een meerdere vergadering kan voor de uitvoering van haar taken of voor het werk in de kerken een kerkelijke instelling in het leven roepen.
- E68.3 Zowel voor een bijzondere kerkelijke organisatie als voor een kerkelijke instelling wordt een rechtsvorm gekozen binnen de mogelijkheden die art. 2:2 van het Burgerlijk Wetboek daarvoor biedt. Hun bestuur en beheer wordt geregeld bij statuut.
- E68.4 De bijzondere kerkelijke organisaties en de kerkelijke instellingen houden zich aan de kerkorde en de regelingen en besluiten van de meerdere vergaderingen.

Vragen classis Leeuwarden

Classis Leeuwarden stelt een aantal vragen aan de GS Harderwijk naar de strekking van E68.4. Betekent deze bepaling dat de besluitvorming van de bijzondere kerkelijke organisaties, zoals VSE en SKW, ondergeschikt is aan die van de generale synode? Een soortgelijke vraag stelt de classis Leeuwarden m.b.t. B16.3 waar het gaat om het gezamenlijke kader voor de kerkelijke zorgplicht jegens de predikanten via de Generale regeling predikantszaken (GRP), die toch door de generale synode wordt vastgesteld? Is dit wat de synode beoogt? Is dit voor alle kerken en betrokkenen transparant, zo vraagt Leeuwarden zich af.

Preadvies deputaten

1. Hoewel het hier niet om een consideratie gaat en de classis Leeuwarden ook geen concreet voorstel doet tot enige aanpassing, willen deputaten uiteraard op de hier gestelde vragen in gaan uit hoofde van hun voorlichtingstaak (GS Harderwijk Acta art. 26C besluit 4).
2. Deputaten hebben tekst en motivering voor E68 uitvoerig toegelicht in de verschillende edities van de Werkorde bij toen E8.
3. Qua *motivering* voor het gebruik maken van een 'kerkelijk onderdak' hebben deputaten in WO-2 geschreven:

De kerken dienen optimaal gebruik te gaan maken van de mogelijkheden die de Nederlandse wetgeving, in casu met name art. 2: 2 Burgerlijk Wetboek, hen hiertoe biedt. De wetgever heeft de kerkgenootschappen daarbij de volle vrijheid gegeven om inrichting en organisatie geheel naar eigen kerkelijk behoeven te realiseren. Dit is een rechtstreeks uitvloeisel van de vrijheid van inrichting van organisatie als onderdeel van de vrijheid van godsdienst.

Drie motieven kunnen hiervoor met name worden genoemd:

- a. kerkelijke taken dienen zoveel mogelijk kerkelijk te worden gestructureerd;
  - b. bijzondere kerkelijke organisaties dienen zoveel mogelijk te vallen onder de wettelijke regelingen voor de kerkgenootschappen zelf;
  - c. voorkomen dient te worden dat belangrijke kerkelijke taken in een soort autocratische verbanden worden geregeld en er naast het 'officiële' kerkverband schaduwverbanden bestaan, die in het slechtste geval zelfs met elkaar in disharmonie kunnen geraken.
4. Qua *gevolgen* is daaraan in WO-3 toegevoegd:

E8.3 (dat is nu E68.3, dep) bepaalt nu dat voor de bijzondere kerkelijke organisaties en kerkelijke instellingen een rechtsvorm (juridische vorm) wordt gekozen binnen de wettelijke mogelijkheden van art. 2:2 BW. Art. 2:2 BW is het kernartikel in de Nederlandse wet voor de kerkgenootschappen. Het bevestigt – als consequentie van de godsdienstvrijheid - dat de kerkgenootschappen hun eigen kerkelijk statuut mogen hebben. Zie A4.1. En waar het hier nu om gaat: deze vrijheid geldt niet alleen de kerkgenootschappen zelf, maar ook hun 'zelfstandige onderdelen' en de 'lichamen waarin zij verenigd zijn'. Met andere woorden: de Nederlandse wetgever biedt de kerken alle ruimte om hun kerkelijke activiteiten via organisaties en instellingen op geheel eigen kerkelijke wijze in te richten. Het enige wat je daarvoor in essentie als kerkelijke organisatie moet doen is duidelijk kiezen voor een van de rechtsvormen van art. 2:2 BW. En dus niet kiezen voor een vereniging of stichting volgens art. 2:26 e.v. BW resp. art. 2:285 e.v. BW. Want die civielrechtelijke vereniging en stichting zijn geen kerkelijke rechtspersonen.

En hier ontstaan vervolgens blijkens de reacties de misverstanden:

* *“dit gaat ten koste van de zelfstandigheid van de plaatselijke kerken”:*

Dit is geen zuiver argument. Elke gezamenlijke activiteit van de kerken raakt natuurlijk de zelfstandigheid van die kerken. Dat is inherent aan samenwerking. Een vereniging houdt in elk geval geen rekening met die zelfstandigheid, want elke kerk is ‘maar’ een lid. Om over een stichting maar te zwijgen, die heeft alleen maar een bestuur.

* *“als wij ons niet vergissen is de TU toch ook een stichting?”:*

U vergist zich. De TU was een stichting, maar is door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 omgezet in een kerkelijke rechtspersoon volgens art. 2:2 BW, te weten: in de rechtsvorm van het ‘lichaam waarin de kerken verenigd zijn’. Sindsdien is de TU geen stichting, ook geen vereniging, maar gaat de TU uit van de gezamenlijke Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). De GS Harderwijk 2011 heeft voor de TU gekozen voor de rechtsvorm van het zelfstandig onderdeel. Ook dat is een rechtsvorm binnen art. 2:2 BW.

* *“wij hebben meer dan genoeg (van die) deputaten”* (vrije vertaling):

Het kiezen van een kerkelijke rechtsvorm, d.w.z. een rechtsvorm binnen de mogelijkheden van art. 2:2 BW, impliceert helemaal niet dat het deputatenmodel gekozen moet worden. Evenmin dat nu “alles onder de synode” moet gaan vallen. Art. 2:2 BW laat geheel vrij hoe de kerkelijke organisatie de kerkelijke inbedding wil regelen. Dat is nu juist de extra vrijheid die de vereniging en de stichting niet bieden.

* *“via de synode krijgen de predikanten beslissende invloed op hun eigen arbeidsvoorwaarden”:*

Ook hier leeft kennelijk het misverstand dat, als organisaties als VSE en SKW een kerkelijke rechtsvorm aannemen, zij automatisch onder ‘het juk’ van de synode komen. Deze zienswijze is onjuist en dus ook de gevolgtrekking.

5. Deputaten hebben recent een *Handreiking van deputaten herziening kerkorde betreffende de structuur van kerkelijke organisaties en instellingen* geschreven (november 2013), die is gepubliceerd op www.gkv.nl > kerkverband > deputaatschappen > herziening kerkorde.
6. Ter aanvulling hierop nog enkele opmerkingen:
  - a. Bijzondere kerkelijke organisaties zijn organisaties die net als de kerken zelf onder de wettelijke bescherming van de godsdienstvrijheid vallen en als kerkelijke organisaties vrij zijn in hun eigen inrichting. Dit gaat over de *organisatievorm*. Een vereniging en stichting hebben deze vorm niet.
  - b. De onderlinge verhouding tussen een bijzondere kerkelijke organisatie en het kerkverband GKv moet je in goed overleg regelen. Vanuit het kerkverband (GKv) kunnen bepaalde taken worden overgedragen aan bijzondere kerkelijke organisaties. Plaatselijke kerken kunnen ook samen een bijzondere kerkelijke organisatie oprichten, die een taak verricht die het kerkverband (GKv) zelf niet uitvoert. In dat laatste geval is het aan het kerkverband (GKv) om te bepalen of zij die taakuitoefening van de bijzondere kerkelijke organisatie in dank aanvaardt of daar anders tegenover staat. Kortom: er is altijd overleg en afstemming vereist. Maar dat is er bij een niet-kerkelijke rechtsvorm ook.
  - c. Het kerkverband (GKv) verlangt van bijzondere kerkelijke organisaties dat zij zich houden aan de kerkorde en de regelingen en besluiten van de meerdere vergaderingen, aldus E68.4. Dat is een vanuit het kerkverband (GKv) volstrekt redelijke en vanzelfsprekende opstelling. Het zou vreemd zijn als het anders was.
  - d. Om het concreet te maken: als in het kerkverband (GKv) moet worden overgaan tot afzetting van een predikant (B21), kan het niet zo zijn dat VSE zegt dat zij met die afzetting niets te maken heeft en doet alsof de predikant nog predikant in volle rechten is. Daar gaat VSE niet over. Als het kerkverband (GKv) kiest voor een kerkelijke rechtspositie van de predikant die geen arbeidsovereenkomst is (B15.3), kunnen VSE en SKW niet doen alsof zij daar niets mee te maken hebben en toch van een arbeidscontract uitgaan. Maar je ziet het ook andersom: bij arbeidsongeschiktheid van de predikant worden volgens B17.1 “de desbetreffende

voorschriften” in acht genomen. Die desbetreffende voorschriften zijn in de praktijk afkomstig van VSE c.q. de door VSE ingeschakelde verzekeraar, omdat het kerkverband (GKv) dit niet zelf regelt, maar aan VSE overlaat.

7. Kortom: overleg en samenwerking is het parool. In de Generale regeling predikantszaken (GRP) dient het kerkverband (GKv) vast te leggen wat zij in eigen beheer wenst te doen en wat zij graag overlaat aan bijzondere kerkelijke organisaties. Dat kan alleen in goed overleg tot stand komen. Tegenstrijdigheden dienen te worden voorkomen.

E69.1 andere kerken in Nederland

- E69.1 De kerken werken in relaties met andere kerkgemeenschappen aan kerkelijke eenheid die in Gods Woord en de gereformeerde belijdenis is verankerd.
- E69.2 De kerkenraden dragen bij contact en samenwerking met andere kerken zorg voor goede communicatie met de gemeente en met de classis. Bij gewichtige beslissingen is de instemming van de gemeente en de goedkeuring van de classis nodig, een en ander volgens de generale regeling.
- E69.3 Wanneer een samenwerkingsgemeente tot stand komt, bepalen de kerkenraden gezamenlijk welk kerkelijk recht van toepassing zal zijn.
- E69.4 In contacten met kerken en groepen waarmee nog geen overeenstemming in geloven en belijden bestaat, komen de kerken op voor de gezonde bijbelse leer.
- E69.5 De kerken tonen betrokkenheid bij gemeenschappen van christenen die zich van buiten Nederland hier hebben gevestigd.

Consideratie classis Middelburg

Classis Middelburg stelt dat de huidige tekst oproept tot kerkelijke eenheid met kerken waar al relaties mee zijn. Anderzijds mist zij in de tekst juist de oproep om die relaties aan te gaan met het oog op kerkelijke eenheid. De classis stelt daarom voor:

- E69.1 De kerken zetten zich in voor relaties met andere kerkgemeenschappen om te streven naar kerkelijke eenheid die in Gods Woord en de gereformeerde belijdenis is verankerd.

Preadvies deputaten

1. De eerstgenoemde constatering van de classis is juist en is ook wat er wordt beoogd in E69.1: in relaties met andere kerkgemeenschappen wordt gewerkt aan kerkelijke eenheid.
2. De classis wil een sterkere oproep om met het oog op kerkelijke eenheid relaties aan te gaan. De vraag is of de KO de plaats is voor een dergelijke oproep. De vraag is bovendien of de voorgestelde tekst van de classis door haar wijdlouper formulering niet eerder een verzwakking van de norm oplevert dan de beoogde versterking: “zetten zich in voor ...”, “streven naar ...”.
3. Het voorstel van de classis sluit bovendien het misverstand in zich dat de kerken met alle mogelijke kerkgemeenschappen relaties zouden moeten aangaan, om daarin te streven naar kerkelijke eenheid. Dat zal toch niet de bedoeling zijn van de classis Middelburg.
4. Deputaten adviseren daarom de huidige tekst te handhaven, met de indicatieve vorm als normstellend.

Voorstel deputaten

- E69.1 niet wijzigen.

Hoofdstuk F

F73 bezwaar

- F73.1 Tegen een besluit van de kerkenraad dat aantoonbaar:
- in strijd is met het Woord van God of de kerkorde; of
  - de opbouw van de gemeente schaadt; of
  - iemand persoonlijk onrecht aandoet waarin hij niet kan berusten;
- kan bij de kerkenraad bezwaar worden gemaakt door een gemeentelid of door iemand die persoonlijk belanghebbende is bij het besluit.
- F73.2 ...
- F73.3 ...
- F73.4 ...
- F73.5 ...

Consideratie classis Enschede

Classis Enschede merkt op dat in het huidige art. 31 KO onderscheid bestaat tussen degene die bezwaar kan indienen (1^e volzin) en wanneer een uitspraak gewijzigd kan worden (2^e volzin). In F73.1 HKO ontbreekt dit onderscheid, wat verwarrend overkomt. De tekst suggereert bovendien dat een bezwaar pas kan worden ingediend indien bezwaarde aantoont dat het besluit in strijd is met een van de onder a, b en c genoemde redenen.

De classis meent dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen de voorwaarden waaraan een bezwaar-/beroepschrift moet voldoen (ontvankelijkheid) en de bezwaar-/beroepsgronden zelf.

Als voorwaarden noemt de classis: (1) in het Nederlands of Fries gesteld; (2) vermelding naam (en adres) indiener; (3) omschrijving waartegen bezwaar wordt gemaakt; (4) motivering; (5) tijdvak waarbinnen bezwaar moet zijn ingediend.

Bij de gronden sluit de classis zich aan bij de gronden (a, b, c) zoals vermeld in F73.1, maar deze gronden behoeven niet te worden bewezen door de bezwaarde. Het is de bezwaar-/beroepsinstantie die dat uitmaakt en die kan de gronden ook aanvullen.

Preadvies deputaten

- We bespreken beide elementen in deze consideratie: (1) het expliciteren van de voorwaarden voor ontvankelijkheid en (2) het afzwakken van de bewijslast bij de gronden.
- (Ad 1.) De classis signaleert terecht dat in F73.1 zowel het recht tot indiening van bezwaar als de bezwaargronden in één doorlopende zin worden vermeld. Vervolgens bepleit de classis de vermelding van een aantal voorwaarden voor indiening om daaraan een ontvankelijkheidsoordeel te verbinden. Deputaten zijn van oordeel dat aan een afzonderlijk artikel over de ontvankelijkheid in de HKO geen behoefte bestaat. Enerzijds benoemt de HKO de meest noodzakelijke ontvankelijkheidsvereisten al, zoals bijvoorbeeld:
  - in F73.1 de kring van bezwaargerechtigden;
  - in F73.1 de motiveringsplicht;
  - in F73.2 de bezwarentermijn van zes weken;
  - in F73.2 schriftelijke indiening.Anderzijds wordt dit gedetailleerder uitgewerkt in de generale regeling voor de kerkelijke rechtspraak, die daar ook de plaats voor is.
- (Ad 2.) Het tweede deel van de consideratie is van andere orde en concentreert zich vooral op plaats en functie van het begrip 'aantoonbaar' in F73.1. Deze formulering heeft ook tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten van deputaten begin 2013 vragen opgeleverd.

4. Art. 31 DKO was/is een bekend artikel, maar bij nadere beschouwing ook een moeilijk gestructureerd artikel. Dat is historisch verklaarbaar omdat de synode van Middelburg 1581 het heeft gecompileerd uit twee verschillende onderdelen. Het eerste deel handelt over het 'recht van appel', wat in de HKO nu genoemd wordt recht van beroep en recht van hoger beroep. Het tweede deel handelt algemener over de geldigheid van kerkelijke besluiten. Vgl. hierover verder J. Kamphuis, *Kerkelijke besluitvaardigheid* (1970), p. 51v. Het tweede deel geldt dus in de kerkelijke rechtspraak, maar ook breder daarbuiten bij de kerkelijke besluitvorming. Daarmee heeft het *tenzij bewezen wordt ...* van art. 31 KO ook zijn bekende betekenis gekregen.
5. Deze zelfde tweeslag ligt ook ten grondslag aan de HKO:
  - enerzijds zijn besluiten die bij meerderheid van stemmen genomen zijn rechtsgeldig en hebben deze bindende rechtskracht. Hiermee kiest de kerkorde tegen kerkelijke onverschilligheid;
  - anderzijds is er tegen kerkelijke besluiten bezwaar en beroep mogelijk. Hiermee kiest de kerkorde tegen hiërarchie en kerkelijk absolutisme.
6. Nu rijst de vraag wie wat moet bewijzen. In de toelichting bij WO-2 (aantek. 2 ad F4) hebben deputaten opgemerkt dat met het woord 'aantoonbaar' wordt beoogd lichtvaardige bezwaren te voorkomen:

"Lichtvaardige bezwaren moeten worden voorkómen. De bewijslast ligt bij degene die bezwaar instelt. Het 'aantoonbaar' is daarom verplaatst van de bezwaargrond sub a naar de openingszin van F4.1"

In de toelichting bij WO-3 is opnieuw op de formulering ingegaan (aantek. 6 ad F4):

"Enkele reacties gaan in op het begrip 'aantoonbaar'. Een reactie is bang dat dit gaat functioneren als een ontvankelijkheids-criterium. Dat is niet de bedoeling. De aantoonbaarheid vergt een inhoudelijke beoordeling. Anderen signaleren dat sprake is van een zware bewijslast voor degene die bezwaar instelt. Dat is juist en is ook beoogd. Vgl. het "tenzij bewezen wordt dat" uit art. 31 KO. Tegenover een op zichzelf ruime bezwaarmogelijkheid staat dat een in te dienen bezwaar inhoudelijk deugdelijk onderbouwd moet zijn. Er valt daarbij onderscheid te maken tussen de stelplicht van de bezwaarde (beschrijving van de feiten en van de onjuistheid van het besluit) en de grondslag van het bezwaar (de onderbouwing dat één of meer van de gronden van F4.1 in het geding is). Het bezwaarschrift dient beide te behelzen. Het oordeel of een bezwaarmaker aantoonbaar dat het eerdere besluit in strijd is met één of meer van de gronden van F4.1, is aan de kerkenraad die op het bezwaar beslist".
7. Via de consideratie van Enschede passeert deze zaak nu weer opnieuw. De plaats en betekenis van het 'aantoonbaar' blijven in de tekst wat schuren en wekken toch de indruk van een zwaardere bewijslast dan volgens de toelichting de bedoeling is. Dat betekent dat de tekst aanpassing behoeft. Deputaten wijzen daarbij op twee aspecten in de tekst van art. 31 KO, die ons verder kunnen helpen bij de oplossing.

(1e) In art. 31 KO eerst helft staat tamelijk ongeclausuleerd: "Als iemand van oordeel is dat ..." kan hij beroep instellen. Hier wordt aan de bezwaarmaker geen eis van aantoonbare strijd met één van de beroepsgronden gesteld.

(2e) In art. 31 KO tweede helft valt op dat het *subject*, de persoon op wie de bewijslast rust, evenmin wordt vermeld. De passieve vorm 'tenzij bewezen wordt dat ...' heeft in zich dat het er uiteindelijk niet gaat om *wie* iets bewijst, maar om *wat* er bewezen wordt. Het besluit van de meerderheid is bindend, tenzij dat besluit, het *object* in geding, aantoonbaar in strijd is met Gods Woord of de kerkorde. Dan is de meerderheid niet meer beslissend!
8. Deputaten menen daarom dat gezien de onduidelijkheid over de strekking van het 'aantoonbaar' in de tekst van F73.1 dit daar beter kan verdwijnen. Tegelijk herformuleren deputaten de zin, zodat de kring van bezwaargerechtigden bij elkaar staat (a) en daarna de bezwaargronden volgen (b). De bezwaargronden in F73.1 zijn tevens de toetsingsgronden in F73.4. De uitkomst ziet er dan als volgt uit:

F73 bezwaar

- F73.1 Tegen een besluit van de kerkenraad staat bezwaar open bij de kerkenraad voor een gemeentelid en voor degene die persoonlijk belanghebbende is bij het besluit, indien de betrokkene van oordeel is dat het besluit:
- in strijd is met het Woord van God of het kerkelijk recht, of
  - de opbouw van de gemeente schaadt, of
  - hem persoonlijk onrecht aandoet waarin hij niet kan berusten.
9. Deputaten hebben tevens in beroepsgrond a het begrip 'kerkorde' vervangen door 'kerkelijk recht'. Daarmee keren zij op dit punt terug naar de oorspronkelijke formulering in WO-1. In de toelichting bij WO-2 (aantek. 4 ad F4) hebben deputaten n.a.v. opmerkingen vanuit de kerken gezegd dat 'kerkelijk recht' "te breed is geredigeerd". Het probleem blijft evenwel dat 'kerkorde' toch te smal is. Met 'kerkorde' bedoelen we immers echt alleen de KO zelf. Maar ook een schending van plaatselijke, classicale of generale kerkelijke regelingen en van besluiten en uitspraken van de kerkelijke vergaderingen zijn een legitieme bezwaargrond.
10. Bij de herformulering zijn tot slot – n.a.v. een suggestie bij de consideraties van de classis Amersfoort – de puntkomma achter bezwaargrond a en b telkens vervangen door een komma.

Voorstel deputaten

T.a.v. het formuleren van afzonderlijke ontvankelijkheidsvoorwaarden in de HKO: de consideratie van de classis Enschede niet overnemen.

T.a.v. de redactie van F73.1: de consideratie van de classis Enschede overnemen en F73.1 en F73.4 wijzigen als volgt:

F73 bezwaar

- F73.1 Tegen een besluit van de kerkenraad *staat bezwaar open bij de kerkenraad voor een gemeentelid en voor degene die persoonlijk belanghebbende is bij het besluit, indien de betrokkene van oordeel is dat het besluit:*
- in strijd is met het Woord van God of het kerkelijk recht, of*
  - de opbouw van de gemeente schaadt, of*
  - hem persoonlijk onrecht aandoet waarin hij niet kan berusten.*
- F73.2 ...
- F73.3 ...
- F73.4 De kerkenraad heroverweegt zijn eerder besluit *op de gronden als vermeld in F73.1 en neemt een beslissing op het bezwaar.*
- F73.5 ...

F73 bezwaar

- F73.1 ...
- F73.2 Het bezwaar wordt schriftelijk ingediend binnen zes weken na de bekendmaking van het besluit en heeft geen opschortende werking.
- F73.3 Op een verzoek tot opschorting beslist de kerkenraad zo spoedig mogelijk. Tegen dit besluit is beroep mogelijk volgens art. F76.
- F73.4 De kerkenraad heroverweegt zijn eerder besluit en neemt een beslissing op het bezwaar.
- F73.5 In zaken waarin de classis in eerste aanleg beslist, geldt het recht van bezwaar overeenkomstig art. F73.1 tot F73.4 op dezelfde wijze.

Eigen inbreng deputaten HKO

1. Bij de basiscursus kerkelijke rechtspraak in het najaar van 2013 is gebleken dat er nog een vraagpunt zit bij de algemeen geformuleerde bezwaartermijn van 6 weken in F73.2. De uniforme termijn van 6 weken is bij WO-3 ingevoerd voor zowel bezwaar (F73.2) als beroep (F76.3) en hoger beroep (F77.2). Hoe verhoudt zich deze termijn tot de regelmatig voorkomen *approbatie*termijn van 2 weken: “De kerkenraad maakt u bekend dat .... Indien geen gegronde bezwaren worden ingebracht vóór zondag ..., zal de bevestiging plaats vinden ...”.
2. Deputaten menen dat hierover duidelijkheid gewenst is. Anders kunnen zich verschillende interpretaties gaan voordoen: de een ziet de approbatie-termijn als een bijzondere, afwijkende bezwaartermijn; een ander meent dat er na 2 weken approbatie-termijn nog 4 weken bezwaartermijn resteert; een derde meent dat het besluit ondanks de approbatie-termijn niet binnen 6 weken kan worden uitgevoerd, etc.
3. De vraag is allereerst wat we kerkrechtelijk moeten verstaan onder ‘approbatie’. Het approbatierecht is het instemmingsrecht van de gemeente ten aanzien van een besluit van de kerkenraad. Als geen gegronde (vroeger: ‘wettige’) bezwaren worden ingebracht, is de stilzwijgende instemming van de gemeente verkregen. Daarmee is het approbatierecht dus tevens het recht van de gemeente tot het indienen van bezwaar. Zo is het ook altijd opgevat bij de uitleg van art. 4 DKO en art. 5 en 6 van de huidige KO. Vgl. o.a. Joh. Jansen, *Korte verklaring van de kerkenordening* (1923), p. 22-23; F.L. Bos, *De orde der kerk* (1950), p. 29-30; K. Harmanij, *Wegwijs in de kerkorde* (1990), p. 44-47 en anderen.
4. Nu gaat de HKO er in art. F73.1 van uit dat tegen elk kerkelijk besluit de mogelijkheid van bezwaar open staat. Daarmee wordt geen nieuw element ingevoerd, maar een bestaande praktijk op grond van art. 31 KO tweede helft bevestigd. Wat is dan het bijzondere van de approbatie? Bij de approbatie wordt de gemeente via de publieke afkondiging in de kerkdiensten op twee achtereenvolgende zondagen uitdrukkelijk gewezen op haar instemmings- c.q. bezwaarrecht. Het gaat om die categorie van besluiten waarbij de kerkorde de instemming van de gemeente expliciet verlangt (B12.5, B25.7, C41.3, C43.2, C46.3, D60.2, D61.1, D61.2). Van oudsher is daaraan tevens een termijn van 14 dagen gekoppeld vanaf de eerste afkondiging.
5. In het licht van de algemene 6 weken-termijn voor bezwaar en beroep kan die 2 weken-termijn voor approbatie als kort worden beoordeeld. Tegelijkertijd moet worden bedacht dat het approbatierecht van de gemeente steeds geldt in gevallen waarin het gaat om besluiten over *leer en leven van personen*, hetzij (aspirant-) ambtsdragers hetzij (aspirant-) gemeenteleden. Het zou voor betrokkenen niet juist zijn als er een 6 weken lange bezwaartermijn zou gelden. Als er bezwaar vanuit de gemeente wordt ingediend, kan en behoort dat te gebeuren binnen 2 weken. Ter vergelijking: Ordinantie 3.6.8 bij de PKN kent een bezwaartermijn van 5 dagen voor bezwaar tegen bevestiging van een ouderling of diaken. Er is dus een goede rechtvaardiging voor een kortere bezwaartermijn voor deze categorie besluiten.
6. Deputaten signaleren dat de herhaalde afkondiging, zoals hierboven genoemd, in de HKO alleen is vermeld in B25.7 en niet in de andere genoemde bepalingen. Daar zit dus nog een onevenwichtigheid in. Bovendien lopen de formuleringen van B12.5 en B25.7 niet synchroon.
7. Deputaten stellen daarom per saldo het volgende voor:
  - Aan artikel F71, de algemene bepaling over de besluitvorming, wordt een nieuw lid F71.5 toegevoegd dat gaat over de afkondiging van approbatiebesluiten.
  - In F73.2 wordt vervolgens bij de 6-weken bezwaartermijn een uitzondering gemaakt voor de approbatiebesluiten.
  - In B25.7 kan dan de omschrijving van de approbatie-termijn achterwege blijven.
  - De teksten van B12.5 (predikant) en B25.7 (ouderlingen en diakenen) worden gelijk getrokken.
  - G83.4 valt niet onder de regeling van F71.5.

8. Deputaten stellen tevens voor in F73.3 het woord 'rechtstreeks' in te voegen bij 'beroep', zodat duidelijk is dat hier niet eerst de weg van de bezwaarschriftprocedure behoeft te worden gegaan.
9. Deputaten stellen verder voor in F73.4 het woord 'schriftelijke' in te voegen bij 'beslissing op bezwaar'. Zo kan er geen misverstand over bestaan dat een beslissing op bezwaar – die de ingang is voor het beroep – schriftelijk wordt genomen.
10. Deputaten stellen tot slot voor in F73.5 de woorden 'in eerste aanleg beslist' te vervangen door de woorden 'als eerste instantie een besluit neemt'. De woorden 'in eerste aanleg' refereren te veel aan rechtspraak, terwijl het hier gaat om een besluit van de classis als bestuursorgaan.

Voorstel deputaten

Aan F71 een nieuw lid F71.5 toevoegen:

F71 besluitvorming

- F71.1 De kerkelijke vergaderingen nemen hun besluiten na goede voorbereiding en met verwerking van eerdere besluitvorming.
- F71.2 Besluiten worden bij meerderheid van stemmen genomen.
- F71.3 Een afgehandelde zaak behoort niet opnieuw aan de orde te worden gesteld, tenzij er sprake is van nieuwe feiten of gewijzigde omstandigheden of inzichten.
- F71.4 De kerkelijke vergaderingen voorzien in zorgvuldige vastlegging, communicatie en archivering van hun besluiten.
- F71.5 Een besluit van de kerkenraad dat volgens de kerkorde uitdrukkelijk de instemming van de gemeente vereist, wordt op twee achtereenvolgende zondagen afgekondigd.*

F73.2 en F73.3 en F73.4 en F73.5 wijzigen als volgt:

F73 bezwaar

- F73.1 ...
- F73.2 *Het bezwaar wordt schriftelijk ingediend binnen zes weken na de bekendmaking van het besluit. Betreft het een besluit als bedoeld in art. F71.5, dan geldt een bezwaartermijn van veertien dagen vanaf de eerste afkondiging. Het indienen van een bezwaar heeft geen opschortende werking.*
- F73.3 Op een verzoek tot opschorting beslist de kerkenraad zo spoedig mogelijk. Tegen dit besluit is rechtstreeks beroep mogelijk volgens art. F76.
- F73.4 De kerkenraad heroverweegt zijn eerder besluit en neemt een *schriftelijke* beslissing op het bezwaar.
- F73.5 In zaken waarin de classis *als eerste instantie een besluit neemt*, geldt het recht van bezwaar overeenkomstig art. F73.1 tot en met F73.4 op dezelfde wijze.

B25.7 en B12.5 tekstueel aanpassen als volgt:

B25 roeping van ouderlingen en diakenen

- B25.7 De *instemming* van de gemeente wordt verkregen als er vanuit de gemeente geen gegrond bezwaar tegen hun leer of leven wordt ingebracht.

B12 roeping van de predikant

- B12.5 De *instemming* van de gemeente wordt verkregen als er vanuit de gemeente geen gegrond bezwaar tegen leer of leven van de predikant wordt ingebracht.

Aan G83.4 een nieuwe zin toevoegen:

G83 bestuur en beheer

- G83.4 Bij beslissingen met verstrekkende financiële gevolgen vraagt de kerkenraad vooraf de instemming van de gemeente. *Artikel F71.5 is hierop niet van toepassing.*

F75 vrede door recht

F75.1 ...

F75.2 ...

F75.3 De generale synode stelt een generale regeling vast voor de kerkelijke rechtspraak. Deze is van toepassing op de procedures volgens art. F76 tot F80.

Eigen inbreng deputaten HKO

1. Deputaten stellen voor in F75.3 de verwijzing “art. F76 tot F80” te vervangen door “F76 tot en met F79”. De huidige verwijzing “tot F80” is wellicht wat cryptisch. Bedoeld was en is “tot en met F79”. Dit laat er geen misverstand over bestaan dat de generale regeling voor de kerkelijke rechtspraak ook van toepassing is op de rechtspraak in predikantszaken, hetgeen met name geldt voor het hoger beroep op de generale synode (voor het beroep geldt de zelfstandige generale regeling voor de rechtspraak in predikantszaken).

Voorstel deputaten

F75.3 wijzigen als volgt:

F75 vrede door recht

F75.1 ...

F75.2 ...

F75.3 De generale synode stelt een generale regeling vast voor de kerkelijke rechtspraak. Deze is van toepassing op de procedures volgens art. F76 tot en met F79.

F76 beroep

F76.1 ...

F76.2 Tegen een beslissing van de kerkenraad die met goedkeuring van de classis is genomen en tegen een beslissing op bezwaar van de classis als bedoeld in art. F73.5 staat op gelijke wijze beroep open op de particuliere synode.

F76.3 ...

F76.4 ...

Eigen inbreng deputaten HKO

1. Deputaten stellen voor in F76.2 de woorden ‘beslissing ... die’ te vervangen door ‘besluit ... dat’. ‘Beslissing’ zou misverstand kunnen wekken met ‘beslissing op bezwaar’. ‘Besluit’ is de term die gehanteerd worden in de voorgaande artikelen en duidt op de primaire besluitvorming.
2. Deputaten stellen tevens voor in F76.2 het woord ‘rechtstreeks’ in te voegen bij ‘beroep’, zodat duidelijk is dat hier niet eerst de weg van de verplichte bezwaarschriftprocedure van F73.1 hoeft te worden gegaan.

Voorstel deputaten

F76.2 wijzigen als volgt:

F76 beroep

F76.1 ...

F76.2 Tegen een *besluit* van de kerkenraad *dat* met goedkeuring van de classis is genomen en tegen een beslissing op bezwaar van de classis als bedoeld in art. F73.5 staat op gelijke wijze *rechtstreeks* beroep open op de particuliere synode.

F76.3 ...

F76.4 ...

F79 rechtspraak in predikantszaken

- F79.1 Bij een besluit van de kerkenraad op basis van art. B14 tot B22 staat, in afwijking van art. F76, voor de predikant beroep open bij de commissie van beroep in predikantszaken, met dien verstande dat:
- a. beroep inzake de gronden van een besluit tot schorsing of tot afzetting wordt ingesteld bij de particuliere synode;
  - b. geen beroep mogelijk is tegen de verlenging van een schorsing.
- F79.2 ...
- F79.3 ...

Eigen inbreng deputaten HKO

1. Deputaten stellen voor in F79.1 de verwijzing “art. B14 tot B22” te vervangen door “B14 tot en met B22”. Hier was en is B22 wel bedoeld in de verwijzing te zijn begrepen.
2. Deputaten stellen tevens voor in F79.1 het woord ‘rechtstreeks’ in te voegen bij ‘beroep’, zodat duidelijk is dat hier niet eerst de weg van de verplichte bezwaarschriftprocedure van F73.1 hoeft te worden gegaan.

Voorstel deputaten

F79.1 wijzigen als volgt:

F79 rechtspraak in predikantszaken

- F79.1 Bij een besluit van de kerkenraad op basis van *art. B14 tot en met B22* staat, in afwijking van art. F76, voor de predikant *rechtstreeks* beroep open bij de commissie van beroep in predikantszaken, met dien verstande dat:
- a. beroep inzake de gronden van een besluit tot schorsing of tot afzetting wordt ingesteld bij de particuliere synode;
  - b. geen beroep mogelijk is tegen de verlenging van een schorsing.
- F79.2 ...
- F79.3 ...

Bijlage 1: Reactie van deputaten Liturgie en kerkmuziek per mail aan deputaten Herziening kerkorde inzake B12, B25, C46 over bevestiging of installatie c.q. inzegening

Naar aanleiding van een agendapunt op een van onze vergaderingen is er binnen ons deputaatschap nog een korte mail-discussie geweest over de manier waarop u in uw vorige samenstelling bent ingegaan op onze inbreng van de term installatie als alternatief voor bevestiging in de uitdrukking 'bevestiging van ambtsdragers' en varianten daarvan. We willen u daaruit het volgende onder de aandacht brengen.

Ter discussie stond de alinea uit de MvT bij WO-3 B9 (nu B12, met uiteraard effecten voor B25):

12. Deputaten liturgie & kerkmuziek bepleiten de term 'bevestiging' te vervangen door 'installatie'. Zij voeren aan dat installatie hiervoor de reguliere term is in de maatschappij en dat dit bovendien meer associatie oproept met de gedachte van de 'ordinatie' in het ambt. Wij nemen deze suggestie niet over. 'Bevestiging' is een breed aanvaard kerkelijk begrip en een technische term geworden. Bevestiging draagt in zich het vast maken, verbinden, en heeft daarmee een duurzame strekking. Installatie ziet meer op een plechtigheid op een bepaald moment. Wij zien hierin geen meerwaarde. Wij wijzen nog op de parallel met de kerkelijke 'huwelijksbevestiging' (C11.1). Daar is sprake van hetzelfde begrip met een zelfde strekking.

Er vallen bij deze passage opmerkingen te maken.

1. Het lijkt ons dat het binnen het geheel van de roeping van de predikant (B12) of ouderling/diaken (B25) bij de bevestiging nu juist *gaat* om een plechtigheid op een bepaald moment, wat in normaal Nederlands wordt aangeduid met het woord installatie. Zo'n installatie heeft naar haar aard een duurzame strekking. Het is ons dan ook niet zomaar duidelijk wat u in uw reactie wilt tegenwerpen.

2. Het komt ons voor dat er bij de kerkelijke 'huwelijksbevestiging' juist *niet* sprake is van een zelfde begrip met een zelfde strekking. Dat wordt al zichtbaar uit de opbouw van de artikelen B12 en B25 in vergelijking met wat zakelijk in C46 aan de orde komt. Zonder de bevestiging is de roeping van de betreffende ambtsdrager niet compleet. Het wegblijven van de kerkelijke huwelijksbevestiging betekent niet dat het huwelijk niet compleet is. Het is juist een compleet huwelijk waarover in een eredienst een zegen gevraagd wordt.

2a. Er is inhoudelijk geen enkele reden om over een huwelijks*bevestiging* te spreken, juist niet in de door u aangegeven technische betekenis van vast maken, verbinden en duurzaamheid. Het huwelijk waarover in de eredienst een zegen gevraagd wordt wordt daarmee niet vaster gemaakt, meer verbonden of duurzamer gemaakt dan het al was toen het voor God door de overheid gesloten werd. In rechtelijke of kerkrechtelijke zin 'gebeurt' er bij een kerkelijke huwelijks-'bevestiging' niets. Dat wordt alleen al zichtbaar in het negatief: bij het ontbinden van een huwelijk door echtscheiding gebeurt er in de kerk niets parallel. Er is kennelijk bij de sluiting van het huwelijk in de kerk niets extra's gebeurd dat vervolgens ontbinding verdient. Al in het huidige formulier is de term bevestiging bewust vermeden. Het verdient aanbeveling *overall* in kerkelijke teksten waar het over de inzegening van een huwelijk gaat daar ook de *term* inzegening voor te gebruiken, dus ook in C46.

3. Het woord bevestiging heeft in normaal Nederlands onmiskenbaar de lading van het vaster maken van iets wat er al is, het instemmend herhalen van iets wat al gezegd is of het onderstrepen van iets wat gedaan is. Deze betekenis is niet van toepassing op wat er gebeurt bij de bevestiging van ambtsdragers. Zoals gezegd: hun roeping is niet compleet zonder de 'bevestiging', er wordt in de ceremonie niet iets 'bevestigd' maar iets 'afgerond'; vóór de 'bevestiging' is er niets wat te bevestigen valt. Het heeft een eigen waarde om waar mogelijk niet te werken met een eigen kerkelijk jargon, maar met woorden in hun gewone Nederlandse betekenis. Feitelijk gaat het dan om de installatie van ambtsdragers.

4. De terminologie van bevestigen en bevestiging is inderdaad breed aanvaard en een technische term geworden. Dat wil niet zeggen dat ze boven kritiek verheven is. Die kritiek kan meer of minder vergaand zijn. Er valt iets voor te zeggen hier de hele weg te gaan en de behandeling van ambt en ordinatie, en zelfs van sacramenten in het algemeen door de reformatoren en hun navolgers erbij te

betrekken — volgens de regel dat de visie op de ordinatie de sacramentsleer volgt: zoals doop en avondmaal alleen nog maar bevestigen wat er al is, wordt er in de ‘bevestiging’ niets meer toegevoegd of overgedragen, gebeurt er niets meer. Dat is anders geweest: in de klassieke ordinatie heeft ook het plechtig overdragen van bevoegdheden een plaats en heeft de handoplegging de lading van het biddend doorgeven van een speciale bijstand van de heilige Geest.

Maar ook als je zover niet wilt gaan is het onmiskenbaar dat er in de ‘bevestiging’ wel degelijk iets gebeurt: pas met de installatie wordt een ambtsdrager effectief ambtsdrager, tot die tijd is hij hoogstens ‘designatus’. Ook als er in de gebruikte formulieren uitvoerig over gezwegen wordt gaat de kerkelijke praktijk (geen bevestiging, geen ambt) er van uit dat er echt iets gebeurt: zonder bevestiging is de ambtsdrager niet in functie, mist hij de bevoegdheden, de rechten en plichten van de ambtsdrager. Ook al wordt er met zoveel woorden niet op ingegaan, er blijken stilzwijgend wel degelijk restanten van de oud-kerkelijke ordinatie aanwezig en actief te zijn. Die realiteit wordt niet gedekt door de term ‘bevestiging’, maar wel door de normale betekenis van ‘installatie’.

4a. Het lijkt erop dat de term ‘bevestiging’ zijn bron heeft in een visie op het ambt waarin de roeping tot een in de Schrift voorgegeven ambt centraal staat. Iemand is (innerlijk) door God geroepen tot dat ambt, die roeping wordt (uiterlijk) uitgebracht door een gemeente, concreet in haar kerkenraad. Vervolgens neemt in de bevestiging iemand die roeping aan (neemt dat ambt op zich en bevestigt het zo) en/of wordt die roeping nog eens bevestigd door anderen die getuigen dat deze mens inderdaad geroepen is en de gemeente oproepen hem inderdaad te ontvangen als geroepen ambtsdrager. De bevestiger in deze gedachtelijn is of de ambtsdrager die de op hem uitgebrachte roeping aanvaardt en/of de (letterlijk) bevestiger die de uitgebrachte roeping onderstreept en in werking zet. Er wordt op (een van) beide manieren een verbinding gelegd tussen een ‘ambt’ en een gemeente, op een manier die doet denken aan hoe iets abstracts concreet gemaakt wordt, of, beeldender, aan hoe een vrij zwevende ballon ‘ambt’ wordt vastgemaakt aan een concrete ambtsdrager en een concrete gemeente. Het is belangrijk dat we ons realiseren dat er geen abstract in de Schrift voorgegeven ‘ambt’ bestaat, maar alleen een concreet ambt in een bepaalde gemeente, waar iemand toe geroepen wordt en even concreet in wordt geïnstalleerd door mede-ambtsdragers die hem dat concrete ambt zo in Gods naam doorgeven. Het lijkt ons dat het in ieder geval geen kwaad kan wanneer terminologie verdwijnt die in feite voortkomt uit de zwakke, spiritualiserende trek van de reformatie in haar tegenoverstelling tot de al even zwakke, materialiserende trek van de Rooms-Katholieke kerk in die tijd — breed aanvaard en technische term of niet.

5. We vragen er aandacht voor dat het niet nodig is om het met bovenstaande kerkrechtelijke overwegingen en vragen *volledig* eens te zijn om toch installatie een betere, duidelijker en sterkere term te vinden.

Bijlage 2: Reactie van Deputaten diaconale zaken inzake art. B25 en B29

Als Generaal Diaconaal Deputaatschap hebben we kennis genomen van de vast te stellen tekst van de nieuwe Kerkorde voor onze kerken. Naast veel waardering voor en instemming met de nu voorliggende, door uw deputaatschap voorgestelde tekst, is er bij ons verwondering over de afgenomen betrokkenheid van de diakenen op enkele bestuurlijke punten ten opzichte van hoe het vastgesteld is in de tot nu toe vigerende kerkorde. Hierbij noemen we de artikelen (nieuw) B25 (lid 3 en 4), B27 en B29 (lid 3). Deze afgenomen betrokkenheid van de diakenen op de genoemde punten heeft tot gevolg dat de diakenen nog minder dan in de tot nu toe geldende kerkorde (indirect, of zelfs als uitzondering) in de meerdere vergaderingen in het kerkverband vertegenwoordigd zijn en ook in de besluitvorming op plaatselijk niveau zelfs waar het hun eigen plek en werk aangaat (talstelling, non-actief stelling, verantwoordelijkheid voor het (gezamenlijke) ambtswerk en materieel beleid van de gemeente) steeds meer buiten spel lijken te geraken.

Daarnaast ontvangen we als deputaatschap geluiden uit de kerken dat de indruk zou kunnen ontstaan dat voor deze afgenomen betrokkenheid van de diakenen gekozen is om des te meer de weg vrij te maken voor het toelaten van vrouwen in het diakenambt.

Een derde aandachtspunt wat ons betreft is dat niet aangetoond is (in gronden bij de voorstellen met betrekking tot de nieuwe kerkorde) waarom op deze wijze de betrokkenheid van de diakenen een verbetering zou opleveren voor het kerkelijk samenleven.

En als vierde willen we graag opmerken dat de lijn van de tot nu toe vigerende kerkorde naar de nu voorgestelde nieuwe kerkorde niet alleen een toenemende spanning laat zien ten opzichte van de tekst van de Nederlandse Geloofsbelijdenis artikel 30 (hieraan wordt in de memorie van toelichting wel gerefereerd, maar een echte 'oplossing' voor dit probleem wordt niet geboden), maar ons ook des te meer verwijderd van hoe de verhouding tussen de diakenen en de kerkenraad (en het al dan niet deel uitmaken van de kerkenraad door de diakenen) in de Nederlands Gereformeerde en de Christelijke Gereformeerde kerken, met welke kerken we zeker op diaconaal vlak maar ook overigens een groeiende verbondenheid meemaken. De diakenen/diaconie nog meer op afstand plaatsen van de kerkenraad maakt dat we als Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt op dit punt (nog) meer uit de pas gaan lopen, hetwelk voortgaande toenadering en groei in eenheid niet eenvoudiger zal maken.

Vanuit bovenstaande overwegingen stellen we u de volgende tekstwijzigingen voor:

Artikel B25 lid 3: De *vergadering van kerkenraad met diakenen* toetst, ~~in direct overleg met de diakenen,~~ de geschiktheid voor de ambten en let op redenen van verhindering.

Artikel B25 lid 4: De *vergadering van kerkenraad met diakenen* stelt ter verkiezing zo mogelijk een dubbel aantal kandidaten.

Artikel B27: Bij dringende noodzaak kan de *vergadering van kerkenraad met diakenen* bij wijze van tijdelijke ordemaatregel overgaan tot gehele of gedeeltelijke op non-actief stelling van een ouderling of diaken. Dit besluit behoeft de goedkeuring van de *vergadering van kerkenraad met diakenen* van de naburige kerk.

Artikel B29 lid 3: Ten minste twee maal per jaar overleggen de kerkenraad en de diaconie over hun pastoraal en diaconaal ambtswerk in de gemeente. *Deze vergadering van kerkenraad met diakenen is ook verantwoordelijk voor* ~~en over~~ de materiële zaken van de kerk.

Daarnaast geven we u in overweging om opnieuw te kijken naar de (mogelijkheden voor) vertegenwoordiging van de diakenen in de meerdere vergaderingen. Het lijkt ons als deputaatschap wenselijk dat hier ruimte voor komt. Sterker nog, naarmate we typeringen als pastorale gemeente, missionaire gemeente en diaconale gemeente niet alleen steeds meer zien opkomen, maar ook steeds meer met elkaar verbonden en verstrengeld zien raken, lijkt het ons niet alleen wenselijk, maar zelfs noodzakelijk dat de diakenen in de meerdere vergaderingen zelfstandig, dus niet (slechts) via de afvaardiging van ouderlingen, vertegenwoordigd zijn.